

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Навчально-науковий інститут (факультет) гуманітарних та соціальних
наук

Кафедра іноземної філології та перекладу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему Етика перекладу: відповідальність і межі перекладача в кризових
ситуаціях

Виконав: студент 2 курсу, групи
АМП-241зм, спеціальності
035.041 Філологія,
Сухомлінова С.Р.

Керівник: Окопна Я.В.

Рецензент

(прізвище та ініціали)

Київ - 2025 року

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ЕТИКИ	5
1.1. Поняття перекладацької етики та її місце у професійній діяльності	5
1.2. Історія становлення етичних норм перекладу	8
1.3. Професійні кодекси та стандарти етичної поведінки перекладачів	11
1.4. Відповідальність перекладача: моральна, юридична, професійна	14
Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЧ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ: ВИКЛИКИ ТА ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ	20
2.1. Кризові ситуації як особливий контекст перекладацької діяльності	20
2.2. Роль перекладача як медіатора в умовах конфлікту	26
2.3. Етичні дилеми: нейтральність, лояльність, емоційне залучення	31
2.4. Межі професійної відповідальності: моральний вибір і особисті ризики	35
2.5. Психологічний вимір етичної поведінки перекладача	39
Висновки до розділу 2	42
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕТИЧНИХ РІШЕНЬ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У КРИЗОВИХ КОНТЕКСТАХ	45
3.1. Аналіз кейсів (воєнні конфлікти, робота з біженцями, судові процеси, ЗМІ)	45
3.2. Порівняння етичних підходів у різних культурних середовищах	53
3.3. Результати власного емпіричного дослідження	59
3.4. Модель етичної поведінки перекладача в кризових умовах	65
3.5. Практичні рекомендації для підготовки перекладачів	67
Висновки до розділу 3	71
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблематика відповідальності фахівця, що працює з мовою в кризових ситуаціях, посідає одне з провідних місць у сучасних дослідженнях перекладознавства та комунікативної етики. У світовій практиці все більшої уваги набуває питання формування етичної компетентності перекладачів, адже від їхніх рішень залежить якість комунікації, дотримання прав людини, інформаційна безпека та психологічний добробут учасників кризових ситуацій.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі перекладача як медіатора між сторонами, що перебувають у конфлікті чи кризі. Сучасний фахівець нерідко опиняється в умовах, коли буквальна точність перекладу може завдати шкоди людині, а модифікація тексту – порушити професійні норми. Потреба у науковому аналізі таких рішень, розробленні чітких орієнтирів та моделюванні поведінкових стратегій перекладача в екстремальних умовах є особливо важливою для забезпечення професійної надійності та етичної відповідальності.

Питання етики перекладу досліджувалося як у вітчизняній, так і у зарубіжній науці. Значний внесок у розвиток теоретичних засад перекладацької етики зробили Бекрешева Л.О., Варга Н.І., Зикань Х.І., Берта Е.Т., Введенська Т.Ю., Короткова С.В., Герасименко О.Ю., Гольтер І.М., Гудманян А.Г., Сидорук Г.І., Калішук Д.М., Кобзей Н.В., Корпало О.Р., Мицан Д.М., Щербій Н.О., Кретова О., Лашул В.А., Тимофєєв В.А., Науменко О., Павлюк Н.В., Мілова О.Є., Туришева О.О., Шевчук Н.В., АльШає С.А., Браунлі С., Кадвелл П., Честерман А., Дам Х.В., Зетсен К.К., Хекканен Р., Каліна С., Казі-Тані Л., МакДоноу Д.Дж., Рохо Лопес А.М., Наранхо Б., Романчук А.А., Санчес М.Т., Спахіч Е., Тодорова М., Ван Вайк Б., Венуті Л., Тимочко М. та інші.

Водночас низка аспектів – зокрема поведінкові механізми перекладача в умовах ризику, вплив культурних норм на межі професійної відповідальності та специфіка психологічного навантаження – залишаються недостатньо висвітленими й потребують додаткового наукового опрацювання.

Мета дослідження полягає у виявленні закономірностей, принципів і механізмів етичної поведінки перекладача в кризових ситуаціях, а також у визначенні меж професійної відповідальності, які впливають на його рішення.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

1. Визначити сутність перекладацької етики.
2. Простежити історію формування етичних норм перекладу.
3. Проаналізувати професійні кодекси та стандарти перекладачів.
4. Окреслити види відповідальності перекладача.
5. Описати специфіку кризових ситуацій у перекладі.
6. З'ясувати роль перекладача в конфліктних умовах.
7. Виявити основні етичні дилеми перекладача.
8. Визначити межі професійної відповідальності у кризах.
9. Дослідити психологічні чинники етичної поведінки.
10. Проаналізувати реальні кейси перекладачів у кризових сферах.
11. Порівняти етичні підходи у різних культурах.
12. Провести емпіричне дослідження та узагальнити результати.
13. Розробити модель етичної поведінки перекладача в кризах.
14. Сформулювати практичні рекомендації для підготовки перекладачів.

Об'єкт дослідження – професійна діяльність перекладачів, які працюють у кризових або конфліктних умовах.

Предмет дослідження – етичні рішення, поведінкові стратегії та механізми професійної відповідальності перекладачів під час роботи з інформацією, що може впливати на життя, безпеку та психологічний стан людей.

Методи дослідження охоплюють аналіз наукових праць, порівняльний метод, інтерпретаційно-описовий метод, контент-аналіз, елементи моделювання, а також емпіричні методи – напівструктуроване інтерв'ю та якісне узагальнення даних.

Теоретичною та методологічною основою роботи слугують дослідження вітчизняних і зарубіжних учених у галузі перекладознавства, комунікативної етики, психології кризових ситуацій та міжкультурної комунікації.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у підготовці перекладачів, розробленні курсів із професійної етики, удосконаленні стандартів роботи в надзвичайних ситуаціях та створенні рекомендацій для фахівців гуманітарних, правових і медіа-сфер.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні комплексної моделі етичної поведінки перекладача в кризових умовах, яка поєднує професійні принципи, когнітивні та емоційно-поведінкові механізми, контекстуальні фактори й рефлексивні регулятори. Уперше узагальнено різні підходи до етичних рішень на основі кейсів із різних сфер перекладацької діяльності та даних емпіричного дослідження.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів (з висновками до них), (загальних) висновків, списку використаних джерел (56 найменувань), та додатків. Загальний обсяг роботи – 86 сторінок (обсяг основного тексту – 83 сторінки).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ЕТИКИ

1.1. Поняття перекладацької етики та її місце у професійній діяльності

Професія перекладача – це значно більше, ніж просте перенесення слів з однієї мови в іншу. Вона передбачає роль своєрідного посередника між культурами, мовними спільнотами та людьми. Перекладач виступає своєрідним «мостом», через який ідеї, знання та сенси рухаються від однієї мови до іншої, перетворюючи інформацію на зрозумілу та доступну. У цьому сенсі переклад перестає бути суто технічним процесом; він стає актом відповідальності, де кожне рішення фахівця може мати значний вплив. Саме тому виникла потреба у визначенні етичних норм, які спрямовують поведінку перекладача та встановлюють рамки його професійної діяльності.

Поняття «перекладацької етики» охоплює питання того, як приймати рішення, на що звертати особливу увагу та за що відповідати перед суспільством і замовником. Без дотримання таких принципів переклад ризикує перетворитися на механічну операцію з переставлення слів, втрачаючи свій культурний, соціальний і комунікативний сенс. Етика допомагає перетворити перекладацьку діяльність на справжню мистецьку й інтелектуальну практику, де враховуються не лише лексика і граматики, а й контекст, культурні особливості та моральна відповідальність.

Етика загалом є однією з гілок філософії, що досліджує моральні принципи, цінності та норми, які визначають поведінку людей у суспільстві. Коли мова заходить про переклад, поняття етики набуває більш спеціалізованого змісту. Тут воно стосується не лише загальної моралі, а й професійних та комунікативних правил, яких дотримується перекладач у своїй практиці як посередник між культурами та мовами [37].

Дослідниця Кенні Д. підкреслює, що «етика перекладу» – це не лише питання точності чи адекватності тексту. Насправді вона охоплює моральні

вибори перекладача під час роботи, а також вплив цих виборів на взаєморозуміння між людьми, соціальні стосунки та рівень довіри [37].

У рамках теорії перекладу перекладацьку етику часто розглядають як сукупність норм і стандартів, що визначають практику перекладу. Вона охоплює все: від мовно-лінгвістичних рішень до дотримання моральних, професійних та комунікативних принципів [25, с. 6].

Честермен А. пропонує розглядати етику перекладу через набір моделей. Серед них виділяють етику представлення (representation), етику обслуговування (service), етику комунікації (communication) та етику, побудовану на нормах (norm-based ethics) [25, с. 20]. Кожна з цих моделей формує власне розуміння того, що означає діяти «етично» у ролі перекладача. Дехто робить акцент на точності передачі змісту, хтось – на вірності перед замовником, ще інші наголошують на відповідальності за процес комунікації або на дотриманні культурних і соціальних норм цільової аудиторії.

За його ідеєю, перекладач як професіонал має брати на себе відповідальність не лише перед власною професією, але й перед клієнтом, читачем та самим текстом. На основі цієї концепції автор навіть пропонує створити щось на кшталт «Hieronymic Oath» – своєрідну присягу перекладача, що перегукується з Гіппократовою присягою лікарів. [25, с. 21].

Отже, поняття «перекладацької етики» виходить за межі простих зовнішніх правил або формальних вимог і це радше внутрішнє усвідомлення власної ролі перекладача як відповідальної особи, яка бере на себе зобов'язання перед усіма учасниками процесу перекладу. Він вимагає усвідомленого підходу, коли перекладач стає відповідальним посередником між автором, текстом і читачем. Саме на цьому рівні розкриваються основні цінності перекладацької етики, які формують професійну свідомість і керують його рішеннями.

Правдивість і вірність – перша з них. Перекладач намагається передати сенс і настрій першоджерела максимально точно. Ніяких спотворень, додатків

чи пропусків. Тут відчувається справжня етика представлення: слово має бути чесним, а текст – не піддаватися спотворенню.

Ясність відіграє не менш важливу роль у перекладі. Текст має залишатися зрозумілим і природним для читача, враховувати контекст, культурні особливості та мовні нюанси. У цьому сенсі перекладач виступає своєрідним мостом між світом автора і світом аудиторії.

Лояльність і професійна порядність теж відіграють свою роль. Дотримання домовленостей із замовником, чесність у спілкуванні з автором, точність у термінах і обсязі роботи – усе це формує довіру. Тут проявляється етика служби, де перекладач не просто виконує завдання, а бере на себе зобов'язання.

Особливої уваги заслуговує повага до «іншості». Культурні та мовні особливості першоджерела не можна спрощувати або ігнорувати. Часто доводиться шукати баланс між буквальним перекладом і адаптацією, щоб зберегти чужий контекст, не втративши при цьому зрозумілості для читача.

Відповідальність – ще одна невід'ємна цінність. Перекладач відповідає за власні рішення, за те, як текст буде сприйнятий, і за можливі наслідки у міжкультурному середовищі. Тут і проявляється сам дух «етики зобов'язання», перекладач стає активним учасником процесу, а не пасивним виконавцем.

Етика перекладу проявляє свою силу тільки тоді, коли її принципи активно застосовуються в щоденній роботі перекладача. Одним із головних аспектів є дотримання термінів і обсягу роботи. Коли перекладач бере замовлення, він бере на себе зобов'язання виконати його точно у визначені строки та в межах обумовленого обсягу. Адже це не просто формальність або знак професійної ввічливості, а справжній етичний обов'язок. Якщо переклад здається з запізненням, це може поставити під загрозу плани замовника – юридичні угоди, бізнес-проекти або академічні дедлайни. Як наголошується в дослідженнях щодо етичних стандартів перекладачів, «повага до термінів і обсягів роботи є невід'ємною частиною професійної відповідальності; у разі

непередбачуваних обставин важливо оперативно сповістити клієнта та запропонувати вихід із ситуації» [7].

Ще один аспект – це робота з конфіденційною інформацією. Багато текстів, які опрацьовує перекладач, мають юридичну, медичну або комерційну природу і містять чутливі дані. Етичний обов'язок полягає в тому, щоб ці дані не потрапляли до сторонніх осіб, щоб документи зберігалися у безпечному місці, а інформація не розголошувалася без дозволу замовника. Тактовність, стриманість і вміння охороняти таємницю – необхідні риси справжнього професіонала [10, с. 12].

Не менш важливо дотримуватися балансу між вимогами замовника та професійними принципами. Замовник може просити адаптувати текст, скоротити або змінити його, щоб він виглядав зручніше або відповідав певним політичним чи маркетинговим цілям. Проте перекладач не може жертвувати точністю, достовірністю чи культурною цілісністю тексту заради задоволення клієнта. У випадках, коли запит суперечить стандартам професії – наприклад, передбачає цензурування або спотворення сенсу – перекладач має право відмовитися або запропонувати альтернативне рішення.

Отже, етичні принципи перекладача – це не абстрактні правила, а практичні орієнтири, які впливають на організацію роботи, поведінку з інформацією та взаємодію із замовником. Поєднання правил (конфіденційність, пунктуальність, відповідальність) із цінностями (чесність, добросовісність, повага до автора та читача) формує професійний авторитет перекладача і зміцнює довіру клієнтів. Дослідники наголошують: етична компетентність – це не лише лінгвістична навичка, а й моральна та соціальна якість, без якої переклад не може вважатися повноцінною професійною послугою.

1.2. Історія становлення етичних норм перекладу

Вже сама поява перекладу – це акт, який перевищує приватну індивідуальність – була пов'язана з потребами спілкування між народами,

релігійного поширення, обміну знаннями. Найдавніші письмові переклади сягають глибини кількох тисяч років, для прикладу, вавилонські таблиці, на яких переписували шумерські епоси, або переклади царських гарнізонів у Ніневії [1, с. 33]. У такі часи питання «етики перекладу» ще не існувало в сучасному розумінні – перекладач сприймався, швидше, як майстер-посередник, чиїм завданням було передати смисл повідомлення між мовами.

Згодом, з розвитком культури, літератури, філософії, постало питання не лише «передати інформацію», а й «передати достойно» – з увагою до стилю, задуму автора, культурного контексту. У стародавньому Римі один із перших, хто говорив про переклад не як просто технічну операцію, був Цицерон. Він не наполягав на буквализмі, а радше на передачі сили й ритму вислову: «не за кількістю, а за вагою» [5, с. 8]. Така позиція вже містила елемент етичного підходу – повагу до оригіналу і до майбутнього читача.

Протилежно до буквализму стояла традиція більш вільного, адаптованого перекладу. У самому серці середньовіччя і в період Середніх віків переклади часто відбувалися за релігійною чи церковною потребою, коли важливою була не краса мови, а донесення змісту [15, с. 42].

З одного боку, це давало змогу поширювати релігійні тексти та філософські знання, з іншого – виникала дилема: чи можна змінювати форму, «полегшувати» текст, щоб він звучав природно мовою перекладу, чи потрібно зберігати первісну форму якомога точніше.

У добу Ренесансу і Нового часу відбувається активне переосмислення перекладу – не просто як утилітарного явища, а як літературно-естетичного. Наприклад, французький мислитель і перекладач Етьєн Доле (1509–1546) сформулював низку принципів, які сьогодні можна вважати частиною етичного кодексу перекладача: перекладач має глибоко розуміти текст оригіналу й наміри автора; досконало володіти обома мовами; уникати надмірного буквального перекладу, який може спотворити образність; підбирати слова так, щоб

передати ідею, стиль і художню атмосферу; якщо перекладаєш на менш розвинену мову – прагнути розвитку цієї мови [3, с. 15].

У XVIII–XIX століттях зростає роль перекладу як культурного мосту між народами. В цей період українські мовознавці й перекладачі (та й не лише вони) вже звертали увагу на те, що переклад – це не просто передача тексту, а відповідальність перед мовою, культурою, читачем [38, с. 19].

Як наукова дисципліна, перекладознавство починає формуватися лише в XX столітті. Поява концепцій, теорій, систематизації знань – усе це дало змогу більш усвідомлено підходити до етики перекладу [Cernuda M. The history of translation and of the theory of translation in the context of translation studies. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*. 2013. No. 5. P. 39-70.]. Особливо важливим стало усвідомлення, що перекладач – не просто носій техніки, а інтерпретатор, який бере на себе відповідальність перед оригіналом і аудиторією.

У теоретичній праці американського лінгвіста Юджин Найда (Eugene Nida), що зробила великий вплив на перекладознавство XX століття, з'явився підхід, який не просто орієнтувався на «букву», а на «ефект» – тобто на те, як переклад сприймається читачем, наскільки він адекватно передає сенс, тон, емоцію [38, с. 29]. Цей підхід породив і нові етичні питання: чи можна змінювати структуру чи стиль, щоб «звучало природньо», навіть якщо це означає відхід від форми оригіналу? Коли перекладач має право адаптувати, а коли – ні?

Пізніше, із розвитком теорії перекладу як академічної дисципліни, етичні норми стали формалізуватися. Виникли поняття «етика перекладача», «перекладацькі коди», що підкреслюють відповідальність перед автором, перед текстом, перед цільовою аудиторією.

У сучасності підхід до перекладу став багатовимірним: важливо не лише передати сенс, але й зберегти культурні, стилістичні, емоційні відтінки, зважати на контекст, на аудиторію, на мету перекладу. Так, теоретики наголошують, що

етика перекладача – це не просто слідування правилам, а усвідомлене прийняття рішень на кожному етапі: від вибору стратегії, до оцінки потенційних наслідків перекладу. [29, р. 236].

Проте етичні норми – не статичні. Вони змінюються залежно від культурних змін, технологій, запитів суспільства. Наприклад, сучасні дослідження в перекладознавстві розглядають не лише текст і смисл, але й ідентичність перекладача, його культурну позицію, вплив перекладу на локальні культури [44, р. 120].

Також сьогодні етичні стандарти закріплюються в освітніх програмах підготовки перекладачів і усталюються як частина професійної відповідальності: наприклад, у недавно опублікованій роботі підкреслюється важливість включення етики в навчання перекладу й усвідомлення майбутніми фахівцями – що перекладач не лише переносить слова, а виступає культурним посередником [46, р. 760].

Тож історія становлення етичних норм перекладу – це не проста хроніка технічних відкриттів, а еволюція розуміння ролі перекладача: від анонімного посередника до відповідального суб'єкта, який обирає, де бути точним, де – вільним; де зберегти чужу чужорідність, а де – адаптувати під нову аудиторію. Вона показує, як зростала повага до оригіналу, до читача, до культури, і як з'явилося усвідомлення, що переклад – не просто ремесло, а моральна і професійна відповідальність.

На сьогодні етичні стандарти перекладача включають такі основні орієнтири: глибоке розуміння оригіналу; відповідальне ставлення до форми, стилю, контексту; врахування мети перекладу та аудиторії; повага до культурної й мовної специфіки; готовність до професійного самоконтролю і критичного ставлення до своїх рішень. Такий підхід виникав не одразу, а формувався поступово – під впливом філософії, релігії, літератури, суспільних змін, наукових дискусій.

Таким чином, становлення етичних норм перекладу – це довгий, багатогранний процес, в якому перекладачі й теоретики поступово усвідомили, що переклад – не просто «передача» слова, а часто – відповідальність перед людьми, культурами і минулим.

1.3. Професійні кодекси та стандарти етичної поведінки перекладачів

Професійні кодекси для перекладачів і усних перекладачів виконують роль дорожньої мапи. Вони визначають, як поводитися в типовій ситуації, а також як вчинити, коли перед фахівцем постає важкий етичний вибір. Документи, які ухвалюють міжнародні й національні асоціації, не просто перелічують заборони й обов'язки; вони формують певну професійну культуру, де довіра, компетентність і повага до клієнта стають центральними цінностями. Саме такі коди допомагають відрізнити оформлену професійну позицію від випадкової роботи «на стороні», коли відповідальність не прописана й не контролюється.

У більшості кодексів знайдеться кілька постійних тем: конфіденційність, точність передачі змісту, відмова від роботи поза компетенцією, уникнення конфлікту інтересів і прагнення до професійного вдосконалення. Конфіденційність часто стоїть на першому місці: перекладач або усний перекладач зобов'язані не розголошувати інформацію, отриману під час роботи, навіть після завершення замовлення. Існують докладні тлумачення, як поводитися у випадках, коли клієнт наполягає на розкритті даних або коли інформація може стосуватися загрози для життя. Подібні положення чітко прописані в кодексах таких організацій, як American Translators Association і IAPTI [19].

Професійний кодекс вимагає чесного й правдивого представлення власних кваліфікацій, а також відмови від замовлень, які перекладач не в змозі виконати на належному рівні. Ми часто бачимо в текстах кодексів рекомендації

щодо постійного підвищення кваліфікації: участь у тренінгах, робота з глосаріями, міжфахове навчання та регулярна перевірка своїх знань. Такий підхід допомагає уникнути ситуацій, коли «краще зробити сам, ніж доручити» перетворюється на якісну проблему.

Усні перекладачі, особливо ті, хто працює в дипломатичних чи судових контекстах, стикаються зі специфічними етичними дилемами. Нейтральність у таких ситуаціях – не просто рекомендована риса, а фундаментальна вимога: перекладач не має висловлювати особисті судження, втручатися в дискусію або підмінювати позиції сторін. Code of Professional Ethics АПС підкреслює відповідальність за мінімізацію власного впливу на хід переговорів чи судового процесу [17, р. 3].

Кодекси часто регламентують і те, як поводитися з технологіями. З поширенням машинного перекладу й сервісів зі штучним інтелектом виникли нові питання: як інформувати клієнта про використання машинних інструментів, хто несе відповідальність за витоки даних при роботі з онлайн-платформами, чи можна передавати матеріал у хмарні сервіси без згоди замовника. Європейські інституції та профспілки почали публікувати рекомендації щодо використання П у перекладі та усному мовленні, закликаючи до прозорості та дотримання правил безпеки даних [28].

Дисциплінарні механізми також є частиною системи етичних стандартів. Асоціації не лише пишуть правила, а й визначають, що станеться у випадку їхнього порушення: попередження, тимчасове відсторонення або виключення з організації. Справедливе розслідування, право відповіді й можливість оскарження рішень – важливі елементи, які зберігають довіру й легітимність саморегулювання. У разі судових чи кримінальних справ на перше місце виходить не стільки дисципліна асоціації, скільки національне законодавство, але внутрішні процедури часто допомагають врегулювати питання швидше й професійніше. Інформація про дисциплінарні норми міститься в кодексах ІТІ і АТА.

Коли йдеться про локальний контекст, національні асоціації адаптують міжнародні стандарти до локальних особливостей. Перекладацька професія в одній країні може мати додаткові вимоги – наприклад, реєстрацію у судді або спеціалізовані тести для юридичних перекладачів. Регіональні ініціативи Ради Європи та програми співпраці з країнами регіону працюють над тим, щоб стандарти застосовувалися й у практиці, і в навчанні; серед кроків – створення національних кодексів, підвищення кваліфікації та інституційна підтримка.

Навчання етики перекладу має велике значення для сталості професії. Університети та програми підготовки перекладачів усе частіше включають модулі з професійної етики, практичні кейси й рольові ігри, де студенти вчаться вирішувати складні моральні дилеми.

Отже, професійні кодекси й стандарти – це живі документи, що віддзеркалюють технологічні зміни, суспільні очікування й правове поле. Вони захищають клієнтів і самих фахівців, створюють умови для взаємної довіри й підвищують загальну якість послуг. Дотримання кодексу не виключає випадкових помилок; натомість воно задає процедури, як діяти у кризі, і гарантує, що професійна спільнота має інструменти для самоконтролю і самовдосконалення. Навчання, прозорість і готовність адаптуватися – три стовпи, на яких тримається сучасна етика перекладача.

1.4. Відповідальність перекладача: моральна, юридична, професійна

Однією з головних моральних обов'язків перекладача є передача змісту оригіналу з максимальною точністю та щирістю – без викривлень, перебільшень, «покращень» на свій смак або з огляду на особисті переконання. Етичні кодекси різних асоціацій перекладачів (наприклад, кодекс, прийнятий Association of Professional Translators of Moldova) прямо забороняють «злісне тлумачення», «плагіат», «наклепи, ґрунтовані на суб'єктивних припущеннях», а також «додавання від себе» до тексту [20].

Чесність має стосуватися не лише слів, але й емоційного забарвлення, стилю, інтонації – особливо коли йдеться про усний переклад. Перекладач не повинен додавати власних емоцій або оцінок [2, с. 97].

Перекладач, за своєю природою, – «вторинний автор» і це означає, що він має рівень поваги до автора оригіналу: не змінювати, не видозмінювати, не скорочувати без чіткої вказівки, не спотворювати смисл.

Також перекладач повинен поважати гідність замовника або співрозмовника, зберігати нейтральність, не додавати особистих оцінок, не проявляти упереджень за мовною, національною, соціальною чи будь-якою іншою ознакою.

Часто перекладач працює з приватними, діловими або навіть таємними документами – договори, медичні звіти, особисті листи, бізнес-плани тощо. Етичний обов'язок – зберігати конфіденційність інформації, не розголошувати без згоди, не використовувати отриману інформацію для власної вигоди.

Якщо перекладач дізнається, що не має необхідної компетенції або не володіє достатньо глибоко предметною областю тексту – він має право і обов'язок відмовитися від перекладу.

Моральна відповідальність також включає солідарність із колегами – повагу до стандартів професії, до честі колег, відмову від конкуренції за рахунок заниження цін або спрощення якості [12, с. 28].

Отже, моральна відповідальність перекладача охоплює не лише технічну сторону перекладу, але і його етичну, людську – чесність, повагу, делікатність, відповідальність перед автором, замовником і суспільством.

UNESCO у своєму документі «Рекомендація щодо правової охорони перекладачів і перекладів та практичних засобів підвищення статусу перекладачів» (1976 р.) закликає держави забезпечити перекладачам ті самі права, що мають автори, тобто правову охорону перекладів. [54]. Означає, що переклад – не просто механічне відтворення тексту, а творчий продукт, і перекладач має право на авторство: щоб його ім'я було зазначене, щоб ніхто не

«відрізав» перекладача від результату, не змінював переклад без згоди, не використовував його з іншою метою без погодження.

Так само документ передбачає, що перекладач має право на справедливе матеріальне (і нематеріальне) винагородження – або у вигляді передоплати, або частки від прибутків, або адекватної фіксованої оплати, залежно від законодавства і характеру тексту [54].

Якщо йдеться про юридичні, медичні, технічні чи інші спеціалізовані тексти, помилки перекладача можуть мати серйозні правові наслідки: невірна інтерпретація контракту, неточний медичний опис, неправильний технічний інструктаж тощо. У таких випадках перекладач має юридичну відповідальність перед замовником або третіми сторонами, якщо переклад затверджений як «офіційний» або «засвідчений».

Наприклад, коли переклад виконується для подальшого подання до суду або державних органів, часто потрібен «засвідчений переклад» (certified / sworn translation), виконаний сертифікованим перекладачем або державним офіційним перекладачем – лише тоді документ матиме юридичну силу.

Якщо перекладач нехтує цими вимогами – недотримує формальні стандарти, не перевіряє переклад, ігнорує права авторів чи замовника – це може призвести до судових позовів, відмов у визнанні документів, фінансових втрат або втрати довіри.

Перекладачі нерідко працюють з літературними, науковими, публіцистичними чи культурними текстами, які можуть мати вагу для широкої аудиторії, освіти, науки, культури. Невірний переклад – це не просто помилка, це спотворення смислу, деформація ідеї, неправильне передання культурного або наукового повідомлення.

Тому найбільш значні переклади (наприклад, наукові праці, художні твори, публіцистика) – це майже акт відповідальності перед суспільством. Саме з цієї позиції International Federation of Translators (FIT), на якого орієнтуються

національні етичні кодекси, закликає визнавати переклад як самостійну професію з правами і обов'язками [48].

Професійний перекладач мусить володіти не лише досконалою мовою перекладу і вихідною мовою, але й знанням тематики – особливо якщо йдеться про спеціалізований переклад (технічний, юридичний, медичний, науковий).

Якщо перекладач взявся за текст за межами своєї компетенції – це порушення професійної відповідальності. Перекладацькі кодекси та керівні стандарти рекомендують відмовитися від роботи, якщо перекладач не впевнений у якості [48].

Важливо також, щоб перекладач постійно підвищував свій професійний рівень, слідкував за змінами у термінології, враховував культурні та контекстуальні нюанси. Стабільна освіта, самоосвіта, робота над якістю – усе це частина професійної відповідальності.

Професійна етика перекладача – не додатковий аксесуар, а частина роботи. Кодекси, такі як згаданий вище АТР, або стандарти як ISO 17100, вимагають від перекладача дотримання норм: нейтральність, об'єктивність, конфіденційність, чесність, професіоналізм. Означає, наприклад, що перекладач не має вносити власні зміни до змісту, стилю, структури тексту без підстав, не має скорочувати або змінювати текст заради зручності – лише зі згоди й за потреби [48].

У багатьох професійних перекладацьких агенціях і бюро переклад проходить кілька етапів: первинний переклад, редакція, перевірка на термінологію, коректура. Такий підхід – прояв професійної відповідальності, особливо коли йдеться про документи, де помилка може мати серйозні наслідки.

Якщо перекладач працює сам – він має забезпечити якість: перевірити переклад, перевірити термінологію, контекст, приділити увагу нюансам – щоб віддати клієнтові текст, який відповідає очікуванням і стандартам.

Також перекладач має визначити, чи підходить мова перекладу: за міжнародними рекомендаціями, переклад має виконуватися переважно на рідну мову перекладача або на мову, якою перекладач володіє на рівні, близькому до рідної [54].

Моральна, юридична і професійна відповідальність перекладача переплітаються. Якщо перекладач нехтує професійною підготовкою – він ризикує порушити моральні та юридичні норми. Якщо ігнорує етику – втрачає довіру, авторське право, може понести юридичну відповідальність. Якщо нехтує конфіденційністю або правами автора – це порушення і моральної, і юридичної сторони.

Навпаки, лише комплексне усвідомлення і дотримання усіх трьох вимірів дає гарантію, що переклад буде якісним, етичним і юридично коректним. Перекладач, який приймає на себе таку відповідальність, виконує не просто роботу – він бере на себе функцію культурного, соціального та професійного посередника.

Отже, професія перекладача – це не просто навичка «перекласти слова», а відповідальність – перед автором, перед замовником, перед читачем чи слухачем, перед суспільством і перед законом. Перекладач – носій довіри: довіри до його компетентності, етики та сумлінності. Від того, наскільки він свідомо приймає цю відповідальність, залежить плин думок, ідей, культур, наукових знань, юридичної інформації між мовами і народами.

Саме тому моральна, юридична та професійна відповідальність перекладача мають розглядатися не як додаткові вимоги, а як обов'язковий фреймворк кожного, хто обирає цю професію.

Висновки до розділу 1

Етичні принципи перекладача – це не абстрактні правила, а практичні орієнтири, які впливають на організацію роботи, поведження з інформацією та взаємодію із замовником. Поєднання правил (конфіденційність, пунктуальність,

відповідальність) із цінностями (чесність, добросовісність, повага до автора та читача) формує професійний авторитет перекладача і зміцнює довіру клієнтів. Дослідники наголошують: етична компетентність – це не лише лінгвістична навичка, а й моральна та соціальна якість, без якої переклад не може вважатися повноцінною професійною послугою.

Вивчення історії перекладу показує, що етичні норми у цій сфері формувалися поступово і не відразу. Спочатку завдання перекладача зводилося лише до передачі змісту, а з часом воно перетворилося на свідоме усвідомлення відповідальності перед текстом, автором і читачем. У найдавніші періоди перекладач був радше посередником: він забезпечував обмін знаннями між народами, поширював релігійні тексти або виконував завдання військового характеру.³ з розвитком культури, літератури та філософської думки почала з'являтися нова вимога – передавати не тільки інформацію, а й стиль автора, його задум і культурний контекст. Сучасна етика перекладу охоплює глибоке розуміння оригіналу, увагу до стилю та контексту, повагу до культури, а також готовність аналізувати і критично оцінювати власні рішення. Тому етичні стандарти перекладу – це результат тривалої історичної еволюції, яка поєднує професіоналізм, моральну відповідальність та культурну свідомість перекладача.

Професійні кодекси й стандарти – це живі документи, що віддзеркалюють технологічні зміни, суспільні очікування й правове поле. Вони захищають клієнтів і самих фахівців, створюють умови для взаємної довіри й підвищують загальну якість послуг. Дотримання кодексу не виключає випадкових помилок; натомість воно задає процедури, як діяти у кризі, і гарантує, що професійна спільнота має інструменти для самоконтролю і самовдосконалення. Навчання, прозорість і готовність адаптуватися – три стовпи, на яких тримається сучасна етика перекладача.

Професія перекладача – це не просто навичка «перекласти слова», а відповідальність – перед автором, перед замовником, перед читачем чи

слухачем, перед суспільством і перед законом. Перекладач – носій довіри: довіри до його компетентності, етики та сумлінності. Від того, наскільки він свідомо приймає цю відповідальність, залежить плин думок, ідей, культур, наукових знань, юридичної інформації між мовами і народами. Саме тому моральна, юридична та професійна відповідальність перекладача мають розглядатися не як додаткові вимоги, а як обов’язковий фреймворк кожного, хто обирає цю професію.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЧ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ: ВИКЛИКИ ТА ЕТИЧНІ ДИЛЕМИ

2.1. Кризові ситуації як особливий контекст перекладацької діяльності

Кризові ситуації створюють унікальний та надзвичайно складний контекст для перекладацької діяльності. Під час війни, гуманітарних катастроф чи глобальних криз фокус роботи перекладача виходить далеко за межі звичної мовної точності та стилістичної відповідності тексту. Змінюються як умови роботи, так і психологічні вимоги до фахівця: емоційний тиск, обмежена інформація, небезпека та необхідність швидкого прийняття рішень роблять перекладацьку діяльність ключовим інструментом ефективної комунікації у кризовий період.

Досвід кризових періодів щоразу показує, наскільки змінюється характер перекладацької роботи, щойно навколишня реальність виходить із рівноваги. У звичайних умовах перекладач зосереджується на точності, стилі, відповідності тексту чи ситуації. Проте в момент, коли країна переживає війну, гуманітарну катастрофу або соціально-медичну кризу, ці орієнтири залишаються важливими, але відступають перед набагато ширшим спектром завдань.

Саме на цьому акцентує увагу Каліщук Д. М., яка аналізує роботу перекладачів у контексті сучасних військових подій. На її думку, перекладач у зоні конфлікту перестає бути нейтральним тлом комунікації й опиняється в ситуації, де кожне слово може впливати на долю конкретної людини або на ефективність взаємодії між цивільними, медиками, військовими й міжнародними структурами [8, с. 83]

Зростає і ризик помилки, адже перекладач працює під тиском постійної нестабільності. Обмежена інформація, емоційно напружені ситуації, небезпека для життя, нестача часу – усе це формує контекст, у якому від фахівця очікують

не тільки мовної компетентності, а й психологічної витримки. Каліщук Д. М. підкреслює, що перекладацькі дилеми в таких умовах майже неминучі: інколи перекладачеві доводиться балансувати між етичними нормами й нагальною потребою діяти швидко, а подекуди – ухвалювати рішення, яких не передбачає жоден професійний кодекс [83, с. 84]

Дослідження Рохо Лопес А. М. та Наранхо Б. демонструє інший аспект кризового контексту – менш видимий, але не менш важливий. Йдеться про емоційний вплив самої кризи на перекладацьке сприйняття тексту. Авторки аналізували, як пандемія COVID-19 позначилася на перекладі оцінної лексики й показала, що навіть професійні перекладачі схильні передавати значення інакше, коли переживають сильну напругу або занепокоєння. Інакше кажучи, криза впливає не лише на умови роботи, а й на внутрішній стан фахівця, змінюючи спосіб, у який він інтерпретує мовні нюанси. Емоційний фон перекладача може непомітно деформувати тон повідомлення.

У періоди високої тривожності перекладачі частіше відтворювали негативні відтінки, навіть коли вихідний текст був нейтральним. Свідчить про те, що в кризовий час переклад стає не тільки технічно складнішим, а й психологічно вразливішим. Саме тому, за висновками дослідниць, емоційна стабільність – така ж важлива частина професійності, як і знання мов [43, с. 30].

Надзвичайні умови не просто змінюють характер професійної діяльності – вони формують нові вимоги до самої професії. Панов С. та Кузьменко Р. підкреслюють, що повномасштабна війна в Україні фактично перетворила підготовку майбутніх перекладачів на процес виживання в нестабільному, часом небезпечному середовищі. Автори згадують ситуації, коли навчання та практика відбуваються «серед постійних сирен і вибухів», а це народжує особливий тип професійного досвіду, властивий саме кризовим періодам [41, с. 45]

Воєнна реальність створила зовсім інший інформаційний простір. Перекладачеві доводиться працювати з текстами, які стосуються оборони, міжнародної безпеки, військових технологій чи кризових комунікацій. За таких

умов технічний переклад фактично збігається за своїми вимогами з кризовим: потрібні абсолютна точність, швидка реакція та здатність нести відповідальність за кожне слово. Помилки в цій сфері можуть мати надто серйозні наслідки. Панов С. та Кузьменко Р. зауважують, що зростання обсягів перекладів військово-технічних матеріалів створює додаткові виклики – перекладачі працюють із великим масивом спеціальних термінів, нормативних положень та складних технічних описів [41, с. 46].

Окремо автори наголошують на психологічній витривалості, без якої в таких умовах не обійтися. Навчання «під звуки сирен», стан постійної настороженості, потреба зберігати холодний розум – усе це стає частиною щоденної реальності студентів і практиків. Підготовка фактично відтворює кризовий контекст: людина мусить утримувати увагу, швидко адаптуватися до стресових змін і працювати в умовах непередбачуваності. Такі вимоги повністю збігаються з загальними характеристиками перекладу в надзвичайних ситуаціях, де важать і внутрішня стійкість, і контроль емоцій, і вміння оперативно мислити [41, с. 48]

Дослідники також зазначають, що війна суттєво прискорила технологічні трансформації. Перехід на дистанційні формати, активне використання цифрових платформ та інструментів машинного перекладу став не вибором, а необхідністю. Водночас це породило нові професійні труднощі: перекладачі повинні орієнтуватися в технічних інструментах, працювати з величезними обсягами інформації та робити це практично без затримок. Такі умови цілком відповідають природі перекладу в кризовий період – обмежені ресурси, нестача часу та сильна залежність від технологій [41, с. 50].

Як зазначає АльШає С. А., кризові ситуації формують унікальний контекст для перекладацької діяльності, оскільки вони змінюють способи комунікації між мовами та культурами у надзвичайних умовах. Автор зауважує, що переклад і інтерпретація виступають ключовими інструментами для

подолання мовних бар'єрів та забезпечення рівноправного доступу до інформації й ресурсів під час криз [18, с. 62].

АльШає С. А. підкреслює, що термін “кризовий переклад” ще перебуває у процесі формування. Хоча кризи, надзвичайні ситуації та катастрофи відрізняються за тривалістю, масштабом та причинами, на практиці ці поняття часто використовуються взаємозамінно. У науковому контексті криза визначається як несподівана подія, що суттєво порушує звичний ритм життя людей або спільнот і створює високий рівень ризику [18, с. 63].

Зростання глобалізації, міграції та урбанізації, підкреслює потребу у багатомовній та мультикультурній комунікації в кризових умовах. Через переклад і інтерпретацію стає можливим донести критично важливу інформацію до вразливих груп населення, забезпечуючи їм доступ до необхідних відомостей.

АльШає С. А. зазначає, що кризовий переклад включає як письмові, так і усні форми. Інтерпретація може бути нагальною у кризовому контексті, однак більшість досліджень концентрується на письмовому перекладі, що дозволяє забезпечити доступ до інформації на різних етапах життєвого циклу катастрофи – від підготовки та реагування до відновлення [18, с. 64].

Важливим аспектом у кризовому перекладі, як зауважує АльШає С. А., є етика. Перекладачі та інтерпретатори часто стикаються з дилемами щодо точності, нейтральності та пріоритетності перекладу, особливо коли ресурси обмежені. Підготовка та супервізія допомагають краще орієнтуватися у складних етичних ситуаціях і приймати обґрунтовані рішення [18, с. 69].

АльШає С. А. підкреслює, що технології також відіграють значну роль у кризовому перекладі. Інструменти машинного перекладу та пам'яті перекладу прискорюють обмін інформацією й роблять її доступною для різних мовних груп, хоча їх використання потребує обережності та адаптації до конкретних умов [18, с. 70].

Як зауважує автор АльШає С. А., є інтеграція кризового перекладу у державну політику та систему управління надзвичайними ситуаціями. Без формального визнання його значення відповідальні особи залишаються без чітких інструкцій, а фінансування й координація часто виявляються недостатніми [18, с. 75].

Кризові ситуації створюють специфічний контекст перекладу, де перетинаються мультикультурні виклики, технологічні можливості та етичні питання. Усвідомлення ролі перекладу в таких умовах допомагає підвищити ефективність комунікації та зміцнити готовність суспільства до надзвичайних подій.

Як зауважує Науменко О., повномасштабне вторгнення росії спричинило різке зростання потреби у військовому та гуманітарному перекладі. Якщо у попередні роки ці завдання частково покривали професійні лінгвісти, то з 2022 року до перекладацької діяльності масово долучилися волонтери, нерідко без спеціальної підготовки, що створило новий спектр викликів [13, с. 137].

Дослідниця наголошує, що збільшення кількості військовослужбовців та внутрішньо переміщених осіб значно розширило коло ситуацій, у яких необхідні якісні переклади: від міжнародної військової підготовки українських військових до комунікації біженців із закордонними інституціями. Обмежене знання іноземних мов серед населення призвело до того, що попит на перекладачів у закордонних волонтерських центрах, лікарнях, місцевих радах та гуманітарних організаціях стрімко зріс [13, с. 138].

Суттєво ускладнили роботу й нові умови забезпечення армії: волонтери змушені були вести переговори з іноземними компаніями щодо закупівель спорядження, дронів, медичних засобів. Поставило перед непідготовленими перекладачами завдання працювати з технічно складною та спеціалізованою лексикою. Як підкреслює Науменко О., саме в цей період виникла ініціатива зі створення «Генеральної таблиці перекладів для волонтерів» – великої спільної

бази термінів військової, медичної та гуманітарної тематики, що мала компенсувати дефіцит фахових знань [13, с. 138]

Авторка також акцентує на тому, що у 2022-2023 роках було створено кілька англо-українських онлайн-словників військової лексики, що свідчить про безпрецедентне зростання потреби у стандартизованих ресурсах. Водночас у військовому перекладі зберігається низка проблем: багатозначність окремих термінів, брак точних відповідників через різницю у військових системах та наявність сленгу, який важко передати іншою мовою [13, с. 139].

До основних труднощів перекладу дослідниця відносить і необхідність обирати між різними стратегіями – дослівним перекладом, транслітерацією, транскрибуванням чи описовим методом – коли прямий термінологічний відповідник відсутній. Кожен із цих способів має свої обмеження, тому перекладачеві доводиться балансувати між точністю, зрозумілістю та відповідністю контексту [13, с. 140].

На думку Банія С. та Поттс Л., готовність до перекладацької роботи й організована комунікація мовами меншин визначають, наскільки ефективно люди здатні реагувати під час надзвичайних подій. Автори підкреслюють, що групи, маргіналізовані внаслідок мовної різноманітності, особливо залежні від доступу до перекладеної інформації, адже саме вона дає можливість орієнтуватися в умовах небезпеки та приймати життєво важливі рішення [21, с. 65].

Дослідження також демонструє, що з початком повномасштабного вторгнення Україна пережила безпрецедентне зростання потреби в перекладі. Як зазначають Банія С. та Поттс Л., від 2022 року перекладання стало частиною повсякденної реальності тисяч українців і волонтерів, які прагнули забезпечити доступ громадян до зрозумілих ресурсів. У цей час активно перекладалися повідомлення в соцмережах, новини, інструкції та довідкова інформація на платформах Facebook, Twitter, TikTok та Instagram – усе те, що дозволяло людям залишатися в інформаційному полі в умовах війни [21, с. 66].

Окрему увагу автори приділяють інформаційним потребам біженців. За їхніми спостереженнями, перекладені дані про житло, соціальну допомогу, способи перетину кордону чи процедури реєстрації стають для переміщених осіб ключовим ресурсом, що дає змогу адаптуватися в новому середовищі. Водночас дослідники Банія С. та Поттс Л., констатують, що питання мови в кризовому менеджменті часто залишається на периферії уваги міжнародних структур, хоча брак зрозумілих повідомлень може мати катастрофічні наслідки [21, с. 69].

Банія С. та Поттс Л., наголошують, що перекладацька діяльність у такі періоди має бути тісно пов'язана з принципами соціальної справедливості, адже саме вона забезпечує рівний доступ до інформації для найуразливіших груп населення. Особливу роль у цьому відіграє локалізація: під час високих ризиків інформацію потрібно не просто перекладати, а адаптовувати до культурних, соціальних і нормативних реалій конкретної спільноти. Неправильно інтерпретовані або неадаптовані повідомлення, за словами авторів, здатні породжувати хибні уявлення й навіть підживлювати дезінформацію [21, с. 72]

Дослідники попереджають, що відсутність перекладу екстрених повідомлень або їхня низька якість позбавляє людей доступу до життєво необхідних ресурсів – медичних матеріалів, продуктів, укриттів чи термінової допомоги. Тому точність, контекстуальність і відповідна локалізація перекладу мають вирішальне значення [21, с. 78].

Отже, кризові ситуації радикально змінюють природу перекладацької діяльності, поєднуючи мовну компетентність із психологічною стійкістю, етичними дилемами та технічною обізнаністю. Умови війни, пандемій чи гуманітарних катастроф формують нові стандарти професійної діяльності, де від перекладача очікують не лише точності й швидкості, а й здатності забезпечувати доступ до критично важливої інформації для найуразливіших груп населення. Підготовка майбутніх фахівців у таких умовах повинна враховувати мультикультурні виклики, специфіку кризових комунікацій та

використання сучасних технологій, що дозволяє максимально ефективно реагувати на надзвичайні події та сприяти соціальній справедливості у сфері комунікації.

2.2. Роль перекладача як медіатора в умовах конфлікту

Роль перекладача в умовах конфлікту виходить далеко за межі простого передавання слів. У таких ситуаціях перекладач стає посередником між сторонами, культурний та етичний посередник, сприяє довірі, порозумінню та безпеці учасників.

Тодорова М. зазначає, що роль перекладача дуже схожа на роль квазі-медіатора, який не є офіційним представником, але може допомогти сторонам досягти прийнятного рішення, особливо на ранніх етапах деескалації. Квазі-медіатори «підвищують очікування іншої сторони, що ініціативи з деескалації будуть прийняті», а також можуть гарантувати, що ризиковані ініціативи не будуть зловживані [49, с. 232]. Перекладач «допомагає визначати порядок денний, комунікувати ефективніше, знаходити спільні точки зору та досягати угоди» [49, с. 231].

Перекладачі «допомагають долати недовіру всередині своєї сторони, передаючи віру у щирість і надійність протилежної сторони» [49, с. 236]. З цим погоджується Казі-Тані Л., яка також підкреслює роль перекладача у зміцненні довіри та сприянні діалогу між сторонами.

Як зазначає Казі-Тані Л., перекладач-інтерпретатор виступає соціальним актором і міжкультурним медіатором, використовуючи свою подвійність у знанні мов і культур для встановлення діалогу між людьми з різних середовищ, зокрема серед мігрантів, які стикаються з мовними бар'єрами у країні перебування. Автор підкреслює, що інтерпретатор у таких умовах часто має виконувати свої завдання, одночасно стикаючись з емоційним стресом та людським горем, наприклад, коли молоді мігранти бачать в ньому єдиний

зв'язок із новим світом, мова, культура та звичаї якого відрізняються від їхніх рідних [36, с.85].

Казі-Тані Л. зауважує, що успішне виконання місії інтерпретатора полягає у встановленні довіри та діалогу між учасниками з різних культурних та соціальних середовищ, а також у створенні простору для порозуміння, що допомагає уникнути непорозумінь і конфліктів [36, с. 85]. З цим погоджується Тодорова М., яка також наголошує на важливості підтримки довіри та спільного порозуміння.

Автор відзначає, що крім мовної компетенції, інтерпретатору необхідні знання соціології, антропології та психології, а також вміння адаптуватися, слухати та керувати стресом у складних або травматичних ситуаціях [36, с. 87].

Казі-Тані Л. підкреслює важливість етичного позиціонування перекладача-інтерпретатора: дотримання нейтральності, конфіденційності та дистанції є ключовими принципами, що дозволяють не втратити об'єктивність та захистити себе у кризових і емоційно важких контекстах [36, с. 89]. Автор зауважує, що прояв емоційної участі або ототожнення з переживаннями клієнта може бути шкідливим для інтерпретатора, тому контроль над емпатією є необхідним для збереження професійної нейтральності [36, с. 90]. З аналогічною думкою погоджується Спагіч Е., яка також підкреслює важливість нейтральності та контролю емоцій у конфліктних умовах [47, с. 26].

Як зазначає Лусія Руїс Росендо, перекладачі у кризових та конфліктних зонах виконують функцію посередників між різними сторонами – військовими, гуманітарними організаціями та правозахисними місіями [45]. Їхня роль виходить за межі простої лінгвістичної медіації: вони пояснюють культурні та соціальні нюанси, релігійні особливості, способи звернення до співрозмовника, а також адаптують комунікацію до умов асиметричної взаємодії сторін. Росендо Р. підкреслює, що позиційність перекладача визначає спосіб взаємодії з усіма учасниками процесу.

Наприклад, локально найняті перекладачі часто володіють глибоким знанням контексту конфлікту, що дозволяє їм краще зрозуміти потреби місцевого населення, але одночасно ставить під загрозу нейтральність та об'єктивність у сприйнятті подій [45]. Подібної думки дотримується Тодорова М., яка також зазначає, що перекладачі можуть втрачати нейтральність через своє знання місцевого контексту.

Тодорова М. зазначає, що перекладачі у надзвичайних ситуаціях виконують роль посередника між міжнародними гуманітарними організаціями та постраждалими громадами. Вона наголошує, що сучасні кризи – це не лише локальні події, а й глобалізовані явища, які поширюються через національні кордони, створюючи каскадні ефекти [50].

У таких умовах перекладачі допомагають забезпечити доступ до невідкладної гуманітарної допомоги, сприяють комунікації під час процедур надання притулку та гарантують, що інформація про ризики та підтримку є зрозумілою для всіх учасників процесу [50]. З аналогічною думкою погоджується Спагіч Е., яка також наголошує на ролі перекладача як культурного та інформаційного посередника [47, с. 30].

Перекладачі не лише забезпечують мовний зв'язок, а й виконують функцію культурних та інформаційних посередників. Вони часто пояснюють культурний та соціальний контекст сторін, що є важливим для точності та безпеки переговорів [47, с. 26-27].

Як зазначає Спагіч Е., перекладач не може бути лише «передавачем»; потрібні неофіційні розмови, пояснення ситуації сторонам, які не знайомі з локальним контекстом [47, с. 27]. Міжкультурна обізнаність перекладача є обов'язковою вимогою, адже у конфліктних зонах навіть експерти чи клієнти можуть неправильно розуміти один одного без посередництва перекладача.

Перекладачі у конфліктних зонах часто стикаються з дилемами щодо того, що перекладати, а що ні, і можуть втручатися у комунікацію, щоб висловити власне бачення, факт або думку, якщо вважають певну інформацію неточною

[47, с. 26]. Нейтральність перекладача у таких умовах є складною, адже він може бути учасником або свідком подій.

Окрім мовних знань, перекладачі повинні володіти іншими навичками, необхідними для роботи у специфічних умовах: культурною компетентністю, здатністю до швидкого прийняття рішень у стресових ситуаціях, психоемоційною стійкістю [47, с. 28-29].

Військові та гуманітарні операції вимагали від перекладачів швидкого навчання «в реальному часі», часто без формальної підготовки. Територіальні обмеження, відсутність захищеного простору, небезпечні умови на лініях фронту робили роботу перекладача ризиковою і вимагали постійного контролю емоцій, стресостійкості та уважності до деталей [47, с. 34-36]. Перекладачі брали участь у переговорних процесах, розмінуванні, обміні полоненими та інших делікатних ситуаціях, де від точності перекладу залежала безпека учасників [47, с. 35-36].

Перекладачі у зоні конфлікту не лише передають слова, але й забезпечують взаєморозуміння сторін, запобігають непорозумінням, часто виступають посередниками між різними культурами і організаціями [47, с. 27, 32-33]. Їхня присутність може бути вагомою для успіху переговорів або безпеки учасників: «Реакція перекладача може бути вирішальною для безпеки всіх членів команди» [47, с. 32-33]. З цим погоджується Ель Карі, яка також наголошує на впливі перекладача на безпеку і результат переговорів [35].

У зоні конфлікту перекладачі беруть на себе складну роль, адже вони передають і водночас формують історії людей, які постраждали від насильства та війни. Мохамад Ель Карі зазначає, що процес перекладу та інтерпретації в таких умовах не обмежується простою заміною слів однієї мови на іншу: «Переклад – це процес, за допомогою якого текст однією мовою переконтекстуалізується в іншу мову, проте це більше, ніж просто лінгвістичний арбітраж. Емоції, культура та етика можуть впливати на результат

перекладу, і орієнтування в них у конфліктних ситуаціях може виявитися складним завданням» [35].

Перекладачі часто зіштовхуються з етичними та політичними дилемами. Упередження або особисті погляди можуть непомітно впливати на їхню роботу. Ель Карі підкреслює: «Головною метою перекладача має бути точна передача наративів населення, постраждалого від конфлікту, проте часто він стикається з величезними моральними труднощами, дотримуючись кодексів етики, а також балансуючи напруженість між особистою/професійною та місцевою лояльністю» [35]. З аналогічною думкою погоджується Казі-Тані Л., яка також зазначає складність дотримання професійних і моральних стандартів одночасно.

Робота перекладача у конфліктних умовах пов'язана з великим емоційним навантаженням. Слухати розповіді людей про втрати та страхи непросто, і така робота потребує уважного контролю власних емоцій, щоб передати досвід респондентів без спотворень. За словами Карі Е., прослуховування життєвих історій та травматичного досвіду людей, які пережили конфлікт, може мати психологічний вплив, і це вимагає значної емоційної регуляції, щоб мати змогу нейтрально інтерпретувати спогади, досвід, надії та страхи цих людей [35].

Емоції тут не тільки ускладнюють завдання, але й допомагають встановити зв'язок із людьми та передати їх переживання точно. З цим погоджується Спагіч Е., яка також наголошує на важливості контролю емоцій при перекладі в умовах конфлікту.

Щоб робота була ефективною, перекладач повинен уважно оцінювати свої слова та дії, розуміти культурні особливості і політичний контекст. Як підкреслює Карі Е., перекладаючи дослідницькі інтерв'ю про миробудівництво та відбудову в Іраку після ІДІЛ, мені довелося переглянути свій лексичний вибір та його наслідки, щоб переконатися, що переклад враховує та поважає чутливість, вразливість та культурні межі місцевого населення» [35]. румПу

У результаті переклад у зоні конфлікту стає багатограним і вимогливим процесом, який потребує не лише знання мов, а й глибокого розуміння культури, уважності до деталей і здатності працювати з емоціями. Перекладач тут виступає справжнім медіатором між мовами, культурами та людськими історіями (Ель Карі, 2023). З цим погоджуються всі інші автори, які досліджують роль перекладача в умовах конфлікту [50; 36; 47].

Отже, перекладач у конфліктних зонах виконує роль справжнього медіатора: забезпечує комунікацію між різними культурами та сторонами, підтримує довіру, контролює емоції та дотримується етичних стандартів. Його робота потребує високої професійної підготовки, культурної компетентності та психоемоційної стійкості, що робить його незамінним учасником переговорних процесів та гуманітарних місій.

2.3. Етичні дилеми: нейтральність, лояльність, емоційне залучення

Робота перекладача в умовах конфліктів та кризових ситуацій пов'язана не лише з передачею інформації, а й із численними етичними викликами. Нейтральність, лояльність і емоційне залучення стають головними аспектами, які визначають характер та якість перекладу.

Як наголошує Каліщук Д.М., етичні наслідки роботи перекладача стають особливо помітними тоді, коли національні або міжнародні організації ігнорують питання мови, доступу до інформації та засобів комунікації. Перекладач у таких ситуаціях не просто передає слова іншої сторони – він або вона фактично впливає на перебіг подій і стає активним учасником конфлікту. Ідентичність перекладача формується не лише його власними діями, а й сприйняттям інших учасників, а рівень довіри до нього визначає, наскільки сильним буде етичний стрес та ризик для особистої безпеки [83, с. 85]

Окрім цього, перекладачі постійно стикаються з непростими виборами щодо точності й повноти перекладу, збереження неупередженості та

конфіденційності. Часто вони самі вирішують, що відтворювати дослівно, а що скоротити або пропустити, і ці рішення безпосередньо формують інформаційний наратив [83, с. 86]. У таких умовах говорити про повну нейтральність майже неможливо: перекладач або стає на чийсь бік, або його присутність уже впливає на розвиток конфлікту, а моральне та емоційне залучення визначає характер і якість перекладу.

Саме тому, як підкреслює Каліщук Д.М., необхідно створювати нові етичні кодекси для роботи перекладачів у зонах конфлікту. Вони мають враховувати соціокультурний контекст, забезпечувати базовий захист і допомагати визначати, коли брати участь у комунікації, а коли залишатися вірним змісту повідомлення. Такі кодекси також окреслюють права та відповідальність перекладача, включаючи питання безпеки, конфіденційності та точності передачі інформації [83, с. 87].

Лусія Руїс Росендо звертає увагу на складність дотримання етичних принципів у кризових умовах. Різні типи перекладачів (військові, гуманітарні, ООН) мають різний рівень підготовки, визначеність завдань та захист у полі. Наприклад, перекладачі, залучені до військових місій, часто виконують широкий спектр завдань поза лінгвістичною сферою і піддаються високим ризикам, що може впливати на їхню нейтральність і лояльність [45].

Гуманітарні перекладачі, навпаки, зазвичай захищені організаціями, для яких вони працюють, проте можуть формувати власні суб'єктивні оцінки через тісний контакт з бенефіціарами, що ставить перед ними етичну дилему: наскільки дозволено втручатися у процес комунікації та захищати слабшу сторону [45].

Емоційний аспект є критично важливим. Перекладачі відчують як позитивні емоції – співчуття, емпатію, так і негативні – страх, гнів, тривогу. Такі емоції безпосередньо впливають на процес прийняття рішень та можуть стати джерелом етичних конфліктів [45].

Перекладачі у надзвичайних ситуаціях часто стикаються зі складними етичними дилемами. За словами Тодорової М., вони мають балансувати між точністю передавання інформації та емоційною підтримкою постраждалих [50]. Важливим аспектом є врахування мовної та культурної різноманітності: перекладачі повинні швидко освоювати спеціалізовану термінологію, враховувати культурні особливості та уникати упередженості, що може зашкодити комунікації або погіршити доступ до допомоги. авторка підкреслює необхідність координації між місцевими та міжнародними організаціями, розробки спільної термінології та процедур інтерпретації для підвищення точності та зменшення ризику неправильного тлумачення повідомлень у критичних ситуаціях [50]..

Пім А. зазначає, що перекладач у кризових ситуаціях не просто передає слова, а опиняється в центрі складної мережі комунікації, де взаємодіють ризик, довіра та співпраця. Він наголошує, що професійна нейтральність у класичному розумінні не завжди можлива і навіть недоцільна: перекладач виступає активним учасником процесу, і його рішення безпосередньо впливають на те, чи буде досягнута співпраця між сторонами [42].

Він підкреслює, що етична позиція перекладача не повинна обмежуватися лише заборонами чи традиційними кодексами поведінки. Важливою є активна рефлексія: перед початком роботи перекладач має замислитися, чому саме він перекладає цей текст і які наслідки може мати його робота. Якщо немає перспективи на взаємовигідну співпрацю або позитивний результат для всіх учасників, завдання може вважатися етично сумнівним [42]

Наприклад, випадки перекладачів, які працювали на японську владу під час Другої світової війни, демонструють, що без можливості досягти співпраці та взаємної користі їхні дії вважалися етично неприйнятними, навіть якщо безпосередньо вони не здійснювали насильства.

Пім А. пояснює, що перекладач одночасно має зберігати довіру клієнта та поважати культурні й соціальні особливості цільової аудиторії. У кризових

ситуаціях це особливо складно, адже текст може містити чутливу або суперечливу інформацію. Високий рівень емоційного залучення часто неминучий: перекладач відчуває моральну відповідальність за те, як повідомлення буде сприйнято, чи зможе воно мобілізувати людей до дій на благо спільноти [42].

Пім А. наводить приклад комунікацій під час пандемії COVID-19 у Мельбурні, де для досягнення поведінкових змін і кооперації перекладачам доводилося виходити за межі буквального перекладу, пояснювати складні формулювання та активно адаптувати повідомлення [42].

Він також звертає увагу, що довіра є ключовим компонентом ефективної комунікації. Перекладач працює в ситуації, коли одержувачі тексту не можуть перевірити точність перекладу, і саме довіра визначає, чи буде інформація сприйнята і використана. Втрата довіри робить будь-яку співпрацю неможливою, навіть якщо переклад технічно точний [42].

Що стосується ризику, Пім А. підкреслює, що перекладачі часто уникають його, прагнучи безпечного й простого перекладу. Проте у кризових умовах ризик може стати необхідним елементом етичної практики: наприклад, радикальна експліcitaція змісту або розбиття складного тексту на зрозумілі частини може сприяти кращому розумінню та активній участі аудиторії, що важливіше за буквальну точність [42].

Аналіз етичних дилем перекладача демонструє, що повна нейтральність у кризових умовах часто неможлива, а питання лояльності та емоційного залучення потребують уважного балансування. Перекладач опиняється в центрі складної мережі комунікацій, де його професійні рішення впливають на точність, довіру та ефективність передачі повідомлень. Етична практика вимагає не лише дотримання формальних кодексів, а й активної рефлексії щодо наслідків власної діяльності, адаптації повідомлень відповідно до соціокультурного контексту та врахування ризиків і безпеки.

Таким чином, ефективна робота перекладача у кризових ситуаціях ґрунтується на поєднанні професійної компетентності, моральної відповідальності та здатності співвідносити власні дії з інтересами всіх учасників комунікації.

2.4. Межі професійної відповідальності: моральний вибір і особисті ризики

У кризових та конфліктних ситуаціях перекладачі стикаються з особливими професійними та етичними викликами. Від меж відповідальності та морального вибору залежить не лише точність комунікації, а й безпека учасників процесу. Ситуації, у яких офіційні кодекси етики не дають чітких рекомендацій, вимагають від фахівців самостійного оцінювання ризиків та прийняття рішень на основі особистих цінностей, професійного досвіду та контексту завдання

Росендо Р. зазначає, що перекладачі у конфліктних зонах стикаються з високими ризиками та складністю визначення меж своєї відповідальності. Локально найняті перекладачі, наприклад, можуть одночасно виконувати функції, що виходять за межі стандартної інтерпретації, та піддаватися ризику через відсутність чіткої формальної підтримки [45]. Моральний вибір перекладача часто визначається обставинами: у ситуаціях, коли застосування формального кодексу етики неможливе, перекладачі керуються здоровим глуздом та інтуїцією, оцінюючи наслідки власних дій для комунікаційного процесу та безпеки учасників [45].

Тодорова М. підкреслює, що робота перекладача у кризових контекстах супроводжується високим рівнем стресу та особистих ризиків. Виконання завдань під тиском часу та обставин може призводити до емоційного вигорання, фізичного виснаження та психологічного напруження. У таких умовах важливим є усвідомлення власних меж, активний самогляд та використання

стратегій підтримки, включно з професійною супервізією, консультаціями та підтримкою колег. Професійна відповідальність перекладача охоплює не лише точне передавання інформації, але й турботу про безпеку постраждалих та власну здатність ефективно працювати у стресових ситуаціях. Етичні рішення часто приймаються інтуїтивно, виходячи з контексту та потенційних наслідків для учасників [50].

МакДонау Д. наголошує, що перекладачі часто стикаються з етичними дилемами, які не врегульовані офіційними кодексами, і що рішення про правильні дії залежать від особистих цінностей та професійного судження. Автор описує проблеми з розцінками та умовами праці, зокрема погодження на неоплачувані тестові переклади або роботу за надзвичайно низькі ставки. Він зазначає, що деякі кодекси встановлюють мінімальні ставки для членів асоціацій, тоді як інші залишають рішення за перекладачем, що вимагає балансування між фінансовими потребами та професійною гідністю [39, с. 46].

Водночас МакДонау Д. розглядає питання професійного розвитку, підкреслюючи, що обов'язкові курси підвищення кваліфікації не регулюються кодексами, залишаючи перекладачу самостійне рішення про необхідність вдосконалювати свої навички. Автор також акцентує на професіоналізмі та чесності: неправдиве представлення себе у мережах перекладачів або перебільшення свого досвіду вважається етичним порушенням. Він пояснює складнощі взаємодії у професійних онлайн-мережах, де перекладачі мають дотримуватися етикету та поважати колег [39, с. 45].

МакДонау Д. розглядає дилеми точності перекладу, зокрема питання, чи виправляти помилки клієнта або адаптувати терміни і назви курсів. Автор відзначає, що кодекси етики часто дають неоднозначні рекомендації, залишаючи перекладача без чітких орієнтирів. Також він описує етичні аспекти субпідряду та конфіденційності: прийняття роботи від клієнта без згоди основного замовника або участь у проектах-конкурентах вважається неетичним. Автор наголошує на особистій відповідальності перекладача у таких ситуаціях.

Важливим аспектом є розгляд текстів для потенційно незаконних або аморальних цілей. МакДонау Д. підкреслює необхідність відмови від перекладів, що можуть використовуватися у протиправних діях, навіть якщо завдання не прямо заборонене законом, наприклад, переклад домашніх завдань студентів [39, с. 30].

Каліщук Д. М. наголошує, що у конфліктних або кризових ситуаціях перекладачі виконують роль мовних посередників між сторонами конфлікту чи постраждалими та інституціями. Незважаючи на небезпеку та необхідність швидкої реакції, вони забезпечують дотримання фундаментального права людини – доступу до інформації та засобів комунікації, незалежно від національних, етнічних або політичних відмінностей [83, с. 87].

Автор звертає увагу, що етичні наслідки перекладацької діяльності виникають тоді, коли питання мови та доступу до інформації ігноруються інституціями. Перекладачі часто стикаються з викликами, що виходять за межі мовних чи культурних питань, включаючи етичні судження та необхідність переосмислення етики перекладу [83, с. 87].

Каліщук Д. М. пояснює, що перекладачі є активними учасниками комунікації: вони впливають на результат не лише тим, що говорять, а й тим, як це передають. Часто вони стикаються з негативним ставленням з боку однієї або обох сторін конфлікту, а їхня ідентичність може бути невизначеною та тривожною. Довіра до перекладача та його особиста безпека залежать від того, з ким і для кого він працює. Автор наводить приклади, коли місцеві перекладачі у зонах військового конфлікту не завжди сприймалися як надійні через етнічну приналежність або походження [83, с. 88].

Каліщук Д. М. також розкриває, що непрофесійні місцеві перекладачі можуть розробляти власні етичні кодекси відповідно до потреб поточної ситуації, а точність та повнота перекладу стають серйозною проблемою, пов'язаною із соціально-етичними дилемами. Автор підкреслює, що перекладачі мають значну свободу у відборі інформації та способі перекладу,

що робить їх рішення етично значущими. Професійні кодекси часто не охоплюють усі аспекти нейтральності та неупередженості в умовах збройного протистояння, і перекладачі несуть особисту відповідальність за наслідки своєї діяльності [83, с. 88].

Робота перекладача в умовах конфлікту може створювати небезпеку для життя та здоров'я, а сучасні етичні кодекси та професійна підготовка перекладачів часто недостатні для захисту їхніх прав і забезпечення психологічної підтримки.

Шевчук Н. В. наголошує, що для майбутніх спеціалістів недостатньо просто володіти мовою та професійними знаннями – необхідне усвідомлення моральної відповідальності за результати власної роботи. Авторка звертає увагу на те, що сучасні соціально-політичні зміни, включно з процесами модернізації та інтеграцією в європейський простір, вимагають від перекладачів високого рівня моральної свідомості. Сучасний фахівець повинен не лише опанувати технічні навички, а й дотримуватися етичних принципів, вміти приймати складні моральні рішення і виконувати професійні обов'язки з урахуванням етичного аспекту своєї діяльності [16, с. 235].

Шевчук Н. В. визначає цінності, що лежать в основі професійної етики перекладача: добро, справедливість, обов'язок, відповідальність, совість, гідність та гуманізм. Саме вони формують поведінку фахівця у взаємодії з колегами, замовниками та суспільством загалом. Перекладач несе повну відповідальність за якість своєї роботи, а його моральна свідомість і професійна підготовка визначають здатність бути ефективним посередником між культурами та мовами [16, с. 238].

Авторка також підкреслює, що ефективне формування професійно-етичної компетентності можливе лише за умови глибокого розуміння специфіки професійної діяльності, розвитку практичного судження, етичної чутливості та комунікативних навичок, дозволяє перекладачу

ефективно вирішувати етичні дилеми та підтримувати високий моральний рівень у професійній поведінці.

У кризових ситуаціях перекладачі часто стають єдиними посередниками у передачі критично важливої інформації, що безпосередньо впливає на безпеку людей. Їхні рішення можуть мати довгострокові наслідки для комунікаційного процесу та довіри між сторонами. Саме тому особиста етична відповідальність і готовність приймати морально складні рішення стають ключовими компонентами професійної діяльності.

Отже, аналіз показує, що межі професійної відповідальності перекладача визначаються не лише формальними кодексами, а й особистими етичними принципами та здатністю оцінювати наслідки власних дій у конкретному контексті. Моральний вибір у кризових ситуаціях включає рішення про точність перекладу, конфіденційність, відмову від сумнівних замовлень та підтримку безпеки учасників комунікації. Професійна та етична підготовка, розвиток моральної свідомості, практичне судження та комунікативні навички дозволяють перекладачеві ефективно виконувати роль посередника між культурами та мовами, зберігаючи при цьому особисту безпеку та високий моральний рівень діяльності.

2.5. Психологічний вимір етичної поведінки перекладача

Перекладачі дедалі частіше працюють у кризових умовах – під час воєн, гуманітарних катастроф, стихійних лих та пандемій. Такі ситуації супроводжуються високим емоційним навантаженням, необхідністю швидкого прийняття рішень та збереження професійної нейтральності. Психологічний стан перекладача безпосередньо впливає на його здатність діяти етично: адекватна оцінка подій, контроль власних емоцій та усвідомлення меж втручання у комунікацію стають ключовими факторами для забезпечення точності й безпеки перекладу. Тому вивчення психологічного виміру етичної

поведінки перекладача є важливим для формування професійної компетентності та ефективного виконання його обов'язків у надзвичайних умовах.

Робота у кризових умовах має значний психологічний вплив. За словами Руїс Росендо, перекладачі перебувають у постійному контакті з інтенсивними конфліктними наративами, що створює емоційне навантаження. Цей стан впливає на оцінку ситуацій і прийняття рішень, а отже, на їхню етичну поведінку [45].

Ключовими аспектами психологічного виміру є усвідомлення власної позиційності, контроль емоцій, здатність визначати межі втручання у комунікацію та балансувати між професійними обов'язками й емоційною залученістю. Лусія Руїс Росендо підкреслює, що навчання перекладачів у кризових умовах повинно охоплювати не лише технічні навички, а й етичні та психологічні стратегії, що дозволяють адекватно реагувати на складні, нестандартні ситуації [45].

Перекладачі у надзвичайних ситуаціях стикаються з сильним психологічним навантаженням, особливо при роботі з травматичними подіями, як-от стихійні лиха чи пандемії. Тодорова М. наголошує, що у таких випадках критично важливо дотримуватися практик самодогляду, включаючи фізичну активність, медитацію, спілкування з колегами та підтримку професійних мереж [50].

Також авторка звертає увагу на роль технологій у кризовому перекладі: вони можуть допомагати у швидкому передаванні інформації, але не замінюють людину-перекладача у складних культурних та етичних контекстах. Використання технологій потребує належного контролю, дотримання конфіденційності та забезпечення якості перекладу [50].

Особливу увагу Тодорова М. приділяє гуманітарному перекладу під час стихійних лих та пандемій, де мовні бар'єри можуть впливати на здоров'я та безпеку постраждалих. Інтерпретація життєво важливої інформації про медичні

процедури, вакцини чи правила поведінки під час надзвичайних ситуацій значно покращує доступ до допомоги та знижує ризики для громад [50].

Як зазначає Пім А, у перекладі слід розрізняти два рівні: етичний, що стосується уявлень про правильне та неправильне в поведінці, та деонтологічний, який визначає найкращі практики професії, подібні до кодексів етики. Деонтологія включає норми професійної поведінки, очікування суспільства та стандартні практики, тоді як етика охоплює більш глибоке філософське осмислення, зокрема питання, як діяти правильно в умовах культурної та історичної різноманітності [42].

Особливо актуальною є проблема представлення інформації та лояльності. За словами Піма А., класична етика перекладу часто фокусується на вірності тексту, тобто точному відтворенні його змісту – це так звана «етика істини». Проте у кризових ситуаціях перекладачі часто мають змінювати текст, адаптуючи його до потреб аудиторії. Тут важливою стає етика служіння: перекладач повинен бути вірним не лише джерелу, а й людям, з якими він працює, враховуючи їхні потреби та забезпечуючи якість інформації [42].

У кризових умовах, наприклад під час гуманітарних операцій або роботи з біженцями, недопущення непорозумінь стає ключовим принципом етичної поведінки. Пім А. пропонує застосовувати «негативну етику», подібну до гіппократової заповіді «не нашкодь»: навіть якщо неможливо повністю зрозуміти потреби сторін, перекладач повинен мінімізувати ризик неправильного тлумачення та забезпечити зрозумілу комунікацію [42]. Дане поєднується з психологічним аспектом роботи: збереження спокою, усвідомлення власних емоцій та контроль над ними дозволяють діяти етично навіть у стресових умовах.

Важливо також відзначити роль довіри та надійності у професійних стосунках. Перекладач виступає мостом між культурами і мовами, а його поведінка впливає на взаєморозуміння та безпеку учасників комунікації. Дотримання норм, підтримка конфіденційності, адекватна оцінка ризиків і

готовність сказати «я не розумію» або утриматися від перекладу в складних випадках – усе це формує професійний авторитет і довіру [42].

Психологічна підготовка перекладача у кризових ситуаціях тісно пов'язана з його етичною поведінкою. Усвідомлення власних емоцій, здатність контролювати стрес та емоційне залучення, а також дотримання принципів «негативної етики» та служіння людям дозволяють діяти професійно і безпечно навіть у складних обставинах. Поєднання психологічного самоконтролю та етичної компетентності формує основу для ефективного перекладу, забезпечує довіру між учасниками комунікації і підвищує якість професійних рішень.

Таким чином, психологічний вимір етичної поведінки перекладача є невід'ємною складовою його професійної підготовки та ключовим чинником успішного функціонування у кризових умовах.

Висновки до розділу 2

Кризові ситуації радикально змінюють природу перекладацької діяльності, поєднуючи мовну компетентність із психологічною стійкістю, етичними дилемами та технічною обізнаністю. Умови війни, пандемій чи гуманітарних катастроф формують нові стандарти професійної діяльності, де від перекладача очікують не лише точності й швидкості, а й здатності забезпечувати доступ до критично важливої інформації для найуразливіших груп населення. Підготовка майбутніх фахівців у таких умовах повинна враховувати мультикультурні виклики, специфіку кризових комунікацій та використання сучасних технологій, що дозволяє максимально ефективно реагувати на надзвичайні події та сприяти соціальній справедливості у сфері комунікації.

Перекладач у конфліктних зонах виконує роль справжнього медіатора: забезпечує комунікацію між різними культурами та сторонами, підтримує довіру, контролює емоції та дотримується етичних стандартів. Його робота потребує високої професійної підготовки, культурної компетентності та

психоемоційної стійкості, що робить його незамінним учасником переговорних процесів та гуманітарних місій.

Аналіз етичних дилем перекладача демонструє, що повна нейтральність у кризових умовах часто неможлива, а питання лояльності та емоційного залучення потребують уважного балансування. Перекладач опиняється в центрі складної мережі комунікацій, де його професійні рішення впливають на точність, довіру та ефективність передачі повідомлень. Етична практика вимагає не лише дотримання формальних кодексів, а й активної рефлексії щодо наслідків власної діяльності, адаптації повідомлень відповідно до соціокультурного контексту та врахування ризиків і безпеки. Ефективна робота перекладача у кризових ситуаціях ґрунтується на поєднанні професійної компетентності, моральної відповідальності та здатності співвідносити власні дії з інтересами всіх учасників комунікації.

Аналіз показує, що межі професійної відповідальності перекладача визначаються не лише формальними кодексами, а й особистими етичними принципами та здатністю оцінювати наслідки власних дій у конкретному контексті. Моральний вибір у кризових ситуаціях включає рішення про точність перекладу, конфіденційність, відмову від сумнівних замовлень та підтримку безпеки учасників комунікації. Професійна та етична підготовка, розвиток моральної свідомості, практичне судження та комунікативні навички дозволяють перекладачеві ефективно виконувати роль посередника між культурами та мовами, зберігаючи при цьому особисту безпеку та високий моральний рівень діяльності.

У кризових умовах етична поведінка перекладача неможлива без врахування психологічного аспекту його діяльності. Професійна стійкість, самоконтроль, усвідомлення власних емоцій та здатність балансувати між професійними обов'язками й емоційним залученням дозволяють мінімізувати ризики помилкового тлумачення та забезпечити якість комунікації. Поєднання психологічної підготовки з принципами етики служіння та «негативної етики»

формує основу професійної компетентності перекладача, гарантує безпеку учасників комунікації та ефективне виконання перекладацьких завдань у надзвичайних ситуаціях. Таким чином, психологічний вимір етичної поведінки виступає головним чинником професійної надійності та довіри до перекладача в кризових умовах.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕТИЧНИХ РІШЕНЬ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У КРИЗОВИХ КОНТЕКСТАХ

3.1. Аналіз кейсів (воєнні конфлікти, робота з біженцями, судові процеси, ЗМІ)

У практичному аналізі етичних рішень перекладачів у кризових контекстах особлива увага приділяється реальному досвіду фахівців, які працюють у складних умовах, де від точності та нейтральності перекладу залежить життя, безпека та довіра людей. Для дослідження було обрано низку практиків із різних сфер: гуманітарної діяльності (Деніел Маунг та Ріма Камал, Міжнародний Комітет Червоного Хреста), судового перекладу (Лорена Девлін та Лунгі Нгапі, США та Південна Африка) і медіа (Інна Заріпова, Польща та Мілена Буркарт, Страсбург).

Аналіз конкретних кейсів дає змогу окреслити основні принципи та межі професійної відповідальності перекладачів, а також показати, як особистий досвід і культура впливають на прийняття етичних рішень у критичних умовах.

Розпочнемо з кейсу, який яскраво ілюструє специфіку гуманітарного перекладу у зоні конфлікту. Деніел Маунг [30] працює перекладачем в Міжнародному Комітеті Червоного Хреста (МКЧХ) і розглядає свою роботу як суттєво відмінну від дипломатичного або літературного перекладу. Він наголошує, що гуманітарний контекст змушує діяти зовсім інакше: доводиться говорити від імені людей, які перебувають у стані стресу, страху або втрати. Йому часто випадає працювати між урядовими структурами, опозиційними угрупованнями, озброєними формуваннями або з тими, хто пережив насильство. Він каже, що без демонстрації щирої уваги до співрозмовника робота не має сенсу. У його словах проступає переконання, що люди повинні відчувати: “я тебе чую, я знаю твій життєвий контекст, я співпереживаю, хоч і не втрачаю професійної дистанції”. Саме так виникає довіра, яка згодом відкриває шлях до ефективного діалогу [30].

Працюючи в азійських регіонах, він звертає увагу на необхідність невербальних жестів – міміки, рухів рук, інколи навіть обіймів. Без цього місцеві громади сприймали б його як чужого. Він визнає, що іноді невеличкий жарт розряджає атмосферу краще за формальні фрази. У його словах звучить думка, що перекладач переносить не тільки зміст, а й емоційний стан мовця. Однак він тримається межі між емпатією й втягнутістю в чужий біль, бо надмірне співпереживання швидко руйнує професійну стійкість. Він підкреслює, що тривала робота на конфліктних територіях формує певний баланс: з одного боку, повага до всіх сторін, а з іншого – незмінне дотримання нейтральності. За його переконанням, саме нейтральність дозволяє МКЧХ допомагати потерпілим максимально ефективно [30]

Ріма Камал, перекладач Міжнародного Комітету Червоного Хреста, сприймає себе як місток між людьми, яким складно порозумітися без опосередкування. У її поведінці чітко відчувається орієнтація на міжособистісний контакт. Вона говорить, що перекладач має наблизити співрозмовників один до одного, зробити їхній діалог не штучним, а безпосереднім. Довіра для неї – одна з основних умов. Вона уважно стежить за поглядом, жестами, реакціями, і коли відчуває емоційний рух однієї зі сторін, одразу передає повідомлення, щоб підтвердити її відчуття й уникнути непорозуміння. Вона описує цей процес як історію, яку люди розповідають один одному через неї, а вона лише допомагає їм звучати виразніше [30].

У роботі Ріма покладається на терпіння і здатність адаптуватися. Вона працює в багатьох регіонах, де культурні норми, стилі поведінки, ритм розмови різко відрізняються. МКЧХ, каже вона, дає змогу стати частиною нової культури, увійти в середовище й зрозуміти його зсередини. Такий досвід неможливо здобути швидко, він накопичується протягом повної річної місії, і цей рік робить перекладача значно більш чутливим до нюансів людського спілкування у кризових ситуаціях [30].

Серін Гулейлех розповідає про свій шлях до професії через особистий і політичний досвід. Вона палестинка, і її життєвий контекст визначив, як вона увійшла в перекладацьку сферу. Освітніх можливостей для підготовки перекладачів у Палестині не було, тому вона починала з перекладу документів, поезії, будь-якого матеріалу, який траплявся під руку. Перші спроби синхронного перекладу нагадували стрибок у воду: її просто поставили в кабінку й сказали працювати. Вона згадує, як сильно хвилювалася – і як швидко відчула, що це саме те, чим хотіла займатися [31].

У своїй розповіді Серін підкреслює, наскільки важко працювати перекладачам у регіоні з постійними обмеженнями руху. Дістатися на роботу інколи означає пройти через кілька перевірок, годинами чекати на кордоні або ризикувати, що пункт пропуску закриють на невизначений час. Для іноземних фахівців такі труднощі непомітні, а для місцевих вони визначають, чи зможуть вони працювати взагалі. Вона пояснює, що інколи для поїздки за кордон потрібно додати цілий зайвий день лише на перетин мосту, і це важко пояснити замовникам [31].

Обмеження впливають навіть на вибір місць роботи. Вона не завжди може працювати у Палестині як “локальна”, адже проживає в Аммані й змушена зважати на правила перетину кордонів. Деякі райони, як-от Газа, повністю закриті для неї, бо дозволи видають майже виключно для співробітників міжнародних організацій. Через це делегації часто мусять винаймати кількох перекладачів для різних секторів, що ускладнює організацію роботи.

У її словах відчувається, наскільки небезпечною може бути професія. Вона наводить випадки, коли під час супроводу міжнародних делегацій перекладачів відводили вбік лише через національність або коли обурення місцевих мешканців спрямовувалося саме на перекладача, хоча він лише передає чужі слова. Одним із найважчих моментів вона вважає ситуації, коли доводиться озвучувати позиції, що глибоко ранять особисто, але професійна

етика не дозволяє змінити тон чи зміст – навіть тоді, коли всередині все протестує [31].

Лорена Девлін, федеральна судова перекладачка іспанської та французької мов, з понад десятима роками досвіду роботи на рівні штатів та федеральних судів США, ділиться власними спостереженнями щодо етики судового перекладу. Вона зазначає, що етичні стандарти судових перекладачів, хоч і виглядають простішими порівняно з етикою адвокатів, містять фундаментальні правила, без дотримання яких неможлива справедлива судова процедура [33].

Головним принципом Девлін Л. вважає точність і повноту перекладу. Вона наголошує, що перекладач передає не власну думку, а слова свідка чи учасника процесу, і від цього залежить правильність судового рішення. У складних ситуаціях, коли швидкість виступу адвоката висока, перекладач повинен оцінювати пріоритет точності над повнотою. У соціальних або неформальних ситуаціях допускається узагальнення, однак у суді це неприпустимо [33]

Девлін Л. підкреслює необхідність чесності. Перекладач не може видавати себе за сертифікованого фахівця, якщо має лише базову підготовку або сертифікат від навчального закладу. Вона завжди озвучує свої офіційні дані для протоколу, навіть якщо суддя не питає. Таким чином перекладач забезпечує прозорість своєї компетенції для всіх учасників процесу [33]

Принцип неупередженості та уникнення конфлікту інтересів Лорена вважає надзвичайно важливим. Перекладач завжди виступає як нейтральний посередник, відокремлюючи особисті стосунки з адвокатами чи суддями від професійних обов'язків. Навіть якщо виникає спокуса поспілкуватися з учасниками поза судом, вона рекомендує уникати будь-яких дій, що можуть створити вигляд упередженості.

Професійна поведінка охоплює не лише точність та неупередженість, а й дотримання зовнішнього вигляду та дисципліни. Приходити вчасно,

дотримуватись дрес-коду, уникати демонстрації емоцій під час перекладу – усе це формує довіру до перекладача та до професії загалом.

Конфіденційність є ще одним етичним принципом. Перекладач не має права розголошувати інформацію, отриману під час роботи, навіть якщо вона видається незначною або кумедною. Публікація деталей справи у соціальних мережах суворо заборонена. Девлін підкреслює: перекладач інтерпретує лише те, що було сказано в суді, і не виносить на публіку побічну інформацію, почуту поза процедурою.

Обмеження сфери практики визначає чіткі межі роботи перекладача. Навіть якщо перекладач має юридичну освіту або інші спеціалізації, під час судового процесу він виконує виключно роль перекладача. Пропозиції пояснювати матеріали справи клієнтові чи надавати юридичні поради виходять за межі професійної відповідальності і можуть призвести до помилок.

Девлін Л. також приділяє увагу оцінюванню та повідомленню про обставини, що перешкоджають виконанню роботи. До таких належать погана акустика, недостатня гучність мікрофона, надто швидка мова учасників процесу або втома перекладача. Вона наголошує на важливості командної роботи та перерв для усунення когнітивного перевантаження [33].

Особливу складність становлять емоційно заряджені справи. Перекладачі повинні зберігати нейтральність у виразах обличчя і тону, адже будь-яка емоційна реакція може бути помічена учасниками суду і спотворити сприйняття свідчень. У разі сильного емоційного навантаження рекомендується просити перерву або заміну перекладача.

Старша судова перекладачка Лунгі Нгапі будує свою професійну позицію навколо ідеї, що переклад у кримінальному процесі є не просто технічною дією, а ключовим елементом забезпечення справедливого суду. Вона наголошує, що доступ до правосуддя починається з можливості кожної людини зрозуміти те, що відбувається у залі суду, а відтак – повноцінно брати участь у власному захисті. Щоденна практика перекладачки підтверджує: навіть найменша

помилка або зміщення сенсу може вплинути на сприйняття доказів, хід допиту та остаточне рішення судді [26].

Нгапі Л. працює у багатомовному середовищі Південної Африки, де юридична термінологія далеко не завжди має прямі відповідники у всіх офіційних мовах. Саме тому вона розглядає творчість як невіддільну частину професії. Якщо певне поняття ще не має усталеного терміну, перекладач повинен швидко знайти спосіб передати зміст без втрати контексту. Вона наводить приклади з власної практики, коли доводилось інтерпретувати сучасні символи, як-от емодзі, і знаходити для них точні та зрозумілі образні конструкції рідною мовою. Творчий підхід не суперечить професійності: він стає інструментом, що дозволяє й надалі розвивати мови та підтримувати чіткість комунікації.

Важливою умовою якісної роботи Нгапі Л. вважає постійну мовну практику та відкритість до нових знань. Вона підкреслює, що перекладач повинен багато читати, уважно слухати носіїв мови, розширювати власний словниковий запас та тримати себе в тонусі завдяки роботі з інформаційними джерелами. Знання декількох мов у її випадку – результат систематичної наполегливості та щоденної мовної практики [26].

Професійна етика для Нгапі Л. – фундамент перекладацької діяльності. Вона наголошує, що перекладач є містком між людьми, які не можуть спілкуватися напрямку, тому нейтральність, чесність і самодисципліна стають обов'язковими рисами. Підготовка до роботи включає контроль емоцій, уважність до мовця та здатність швидко реагувати на зміну темпу чи ритму мови. Умови, що заважають виконанню обов'язків – погана акустика, надто швидкий темп мовлення, технічні проблеми – перекладачка завжди озвучує, адже прозорість потрібна для збереження точності.

Особливі труднощі виникають у справах, де високий емоційний рівень. Нгапі Л. визнає, що інколи доводиться стримувати природні реакції, щоб не вплинути на атмосферу в суді, адже вираз обличчя чи інтонація можуть

ненавмисно змінити сприйняття сказаного. Якщо емоційне навантаження стає надмірним, вона вважає доречним просити про перерву або заміну, щоб уникнути помилок, спричинених втомою чи напруженням [26].

У своїх коментарях Нгапі Л. повертається до ідеї розвитку мов та поваги до мовної різноманітності. На її думку, мови живуть лише тоді, коли їх застосовують у різних сферах, зокрема й у складних правових контекстах. Перекладач у цьому процесі – не лише технічний виконавець, а людина, яка допомагає мовам розвиватися та залишатися актуальними [26].

Інна Заріпова [51] працює перекладачкою під час висвітлення кризи біженців з України у Польщі. Вона володіє п'ятьма мовами, включаючи українську, російську та польську, і допомагає журналістам точно передавати історії тих, хто був змушений покинути свої домівки. Інна терпляче вислуховує питання журналістів, передає їх людям і миттєво перекладає відповіді, щоб інформація була достовірною та повною. Для неї це перший досвід роботи над проєктом такого масштабу, і вона зізнається, що іноді хвилювалася, намагаючись нічого не пропустити і забезпечити точний переклад.

Інна переконана, що її робота важлива, адже саме завдяки перекладачам світ дізнається про події в Україні. Вона відчуває емоційний тягар, адже бачить біль і страждання мирних людей, позбавлених дому, і не раз доводилося стримувати сльози під час роботи. Водночас вона розуміє, що її завдання – показати правду світу: війна була неспровокованою, і цивільне населення не заслуговує на те, що з ним сталося [51].

Особисто для Інни ця війна також є близькою. Її батько перебуває в Україні, у місті, де вже майже два тижні немає електрики та води. Вона щаслива, що йому вдалося зарядити телефон і надіслати їй коротке повідомлення про безпеку. Її досвід підкреслює, наскільки складно перекладачам поєднувати професійні обов'язки та особисті переживання [51].

Мілена Буркарт, яка працює на ARTE TV у Страсбурзі, описує особливості своєї роботи в інтерпретаційній кабіні, розташованій

безпосередньо в центрі новинного мовлення. Вона наголошує, що на відміну від класичної синхронної інтерпретації, де перекладачі покладаються лише на усну підготовку, у телебаченні завжди є письмовий текст, який формує основу роботи. Такий підхід дозволяє враховувати не лише лексичну точність, а й змістове редагування, що особливо важливо для глядачів [32].

У процесі трансляції часто виникають ситуації, коли текст змінюється в останню хвилину: новини можуть перевищувати відведений час або з'являються непередбачувані події, наприклад, авіакатастрофи чи судові рішення. У таких випадках перекладач має миттєво адаптувати повідомлення, обираючи ключові деталі і водночас забезпечуючи зрозумілість для аудиторії. Мілена зазначає, що йдеться не про дослівний переклад, а про створення контенту, який відповідає потребам конкретних глядачів [32].

Особлива увага приділяється культурним відмінностям. Німецькі глядачі мають інші очікування та рівень попередніх знань, тому деяку інформацію, що для французької аудиторії може бути важливою, варто скоротити або подати по-іншому. Наприклад, традиційний німецький фестиваль, про який французький ведучий детально розповідає, для німців є загальновідомим фактом і не потребує пояснення.

Висока швидкість трансляції та обмежений час на подачу новин створюють додатковий стрес для перекладача. Мілена підкреслює, що успішна телевізійна інтерпретація поєднує точність, інтелектуальну насиченість і емоційну привабливість, забезпечуючи водночас гармонію зі стилем та іміджем каналу. Результат такої роботи має бути не лише зрозумілим, а й приємним для сприйняття аудиторією, викликаючи відчуття логічності та професійності трансляції [32].

Практичний аналіз роботи перекладачів у кризових контекстах показує, що етика професії формується на перетині точності, нейтральності та емпатії. Перекладачі, як Деніел Маунг, Ріма Камал та Інна Заріпова, демонструють, що здатність співпереживати не руйнує професійних меж, а навпаки, допомагає

налагодити довіру та забезпечити ефективну комунікацію в гуманітарних і соціально напружених ситуаціях. Судові перекладачі, як Лорена Девлін та Лунгі Нгапі, підкреслюють важливість точності, конфіденційності та нейтральності, адже навіть найменші відхилення можуть вплинути на справедливість процесу. Медіа-перекладачі, зокрема Мілена Буркарт, демонструють, що адаптація до швидкоплинних умов трансляції і врахування культурних особливостей аудиторії є важливою складовою етичної практики.

Загалом, кейси показують, що професійна етика перекладача у кризових ситуаціях не обмежується дотриманням правил, а включає постійну роботу над самоконтролем, культурною чутливістю та здатністю ухвалювати складні моральні рішення, балансуючи між вимогами професії та гуманністю.

3.2. Порівняння етичних підходів у різних культурних середовищах

Порівняльний аналіз кейсів перекладачів, що працюють у контекстах кризових ситуацій, показує, що етичні норми перекладацької діяльності істотно модифікуються під впливом культурного середовища, у якому діє фахівець. Хоча базові принципи професії – точність, нейтральність, конфіденційність – залишаються універсальними, способи їх практичного втілення значною мірою залежать від культурних кодів, соціальних очікувань і норм взаємодії в конкретному регіоні.

Деніел Маунг та Ріма Камал працюють у гуманітарних місіях Міжнародного Комітету Червоного Хреста. Їхня етика ґрунтується на наступних засадах [30] (див. рис. 3.1):

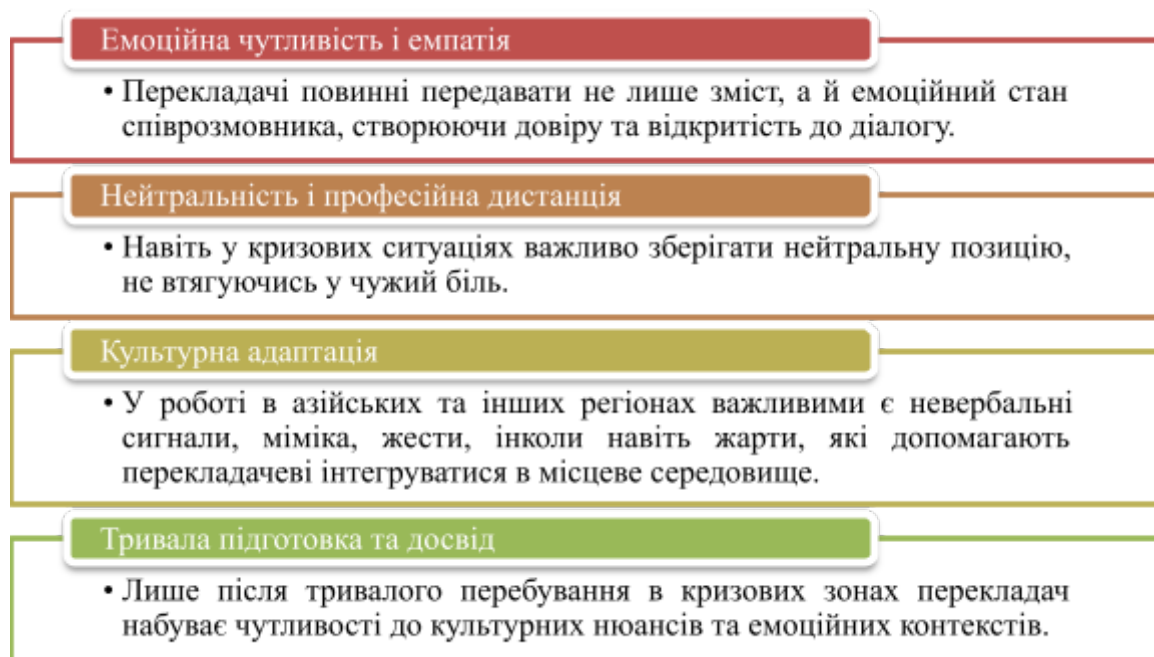

Рис. 3.1. Етичні принципи роботи перекладачів у гуманітарних місіях МКЧХ

Досвід Деніела Маунга та Ріми Камал демонструють, що робота перекладача в місцевих громадах Азії та Близького Сходу потребує високого рівня емпатії та емоційної чутливості, що зумовлено культурною нормою важливості міжособистісного контакту.

У цих регіонах невербальна комунікація – від погляду до дотиків – є головним чинником встановлення довіри. Для Маунга Д. прийнятними є легкі жести співчуття (усмішка, обійми, м'які інтонації), які у західній традиції могли б вважатися надмірною особистісною залученістю.

Водночас перекладач повинен балансувати між культурною необхідністю бути «близьким» і гуманітарним принципом нейтральності. Саме цей баланс формує специфічну етичну модель: емпатія як міст між культурами, але без переходу меж професійної ролі.

Досвід Серін Гулейлех у Палестині підкреслює (див. рис. 3.2):

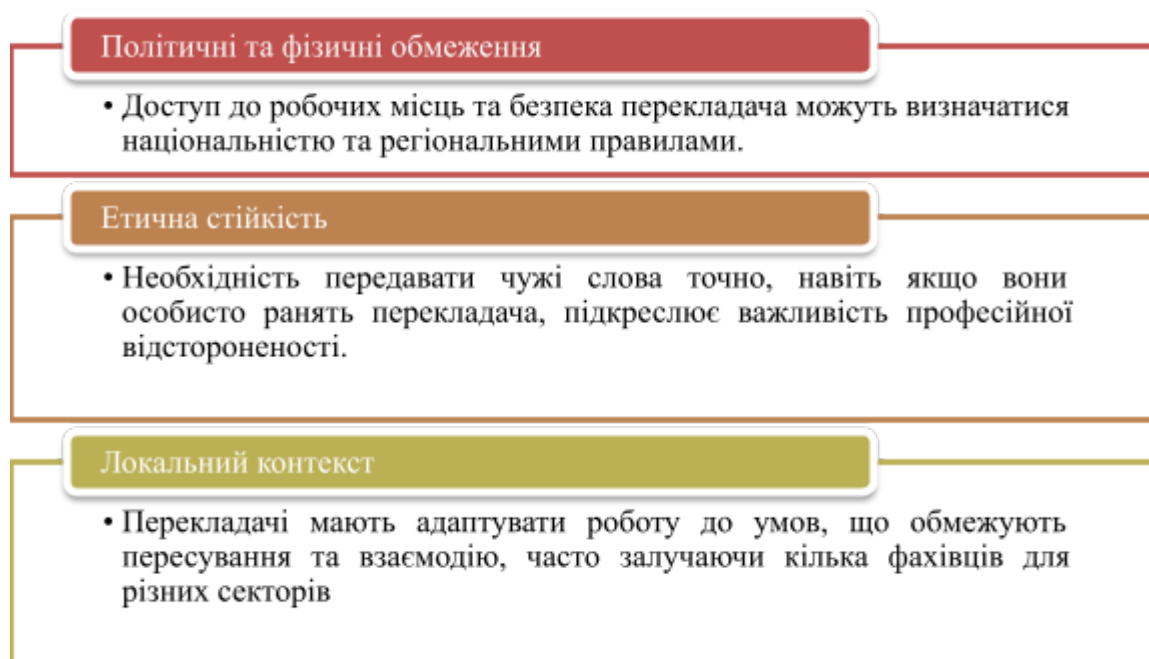

Рис. 3.2. Особливості етичної поведінки перекладача в умовах окупації

Досвід Серін Гулейлех показує, як етика перекладача в умовах окупації та політичної нестабільності залежить від локальної культури спротиву, високого рівня напруження та нерівності між учасниками комунікації.

У палестинському контексті перекладач часто опиняється в ситуації, де [31]:

- його особистість і національна приналежність стають «видимою частиною процесу»;
- нейтральність може сприйматися як неприродна або навіть як позиція;
- емоційно складні висловлювання викликають внутрішній конфлікт між професійною етикою та власною ідентичністю.

Тому тут формується етика виживання і стійкості, у якій перекладач мусить діяти раціонально, стримано, але при цьому не втрачаючи людяності.

Інна Заріпова та Мілена Буркарт висвітлюють особливості перекладу у медійному середовищі (див. рис. 3.3):

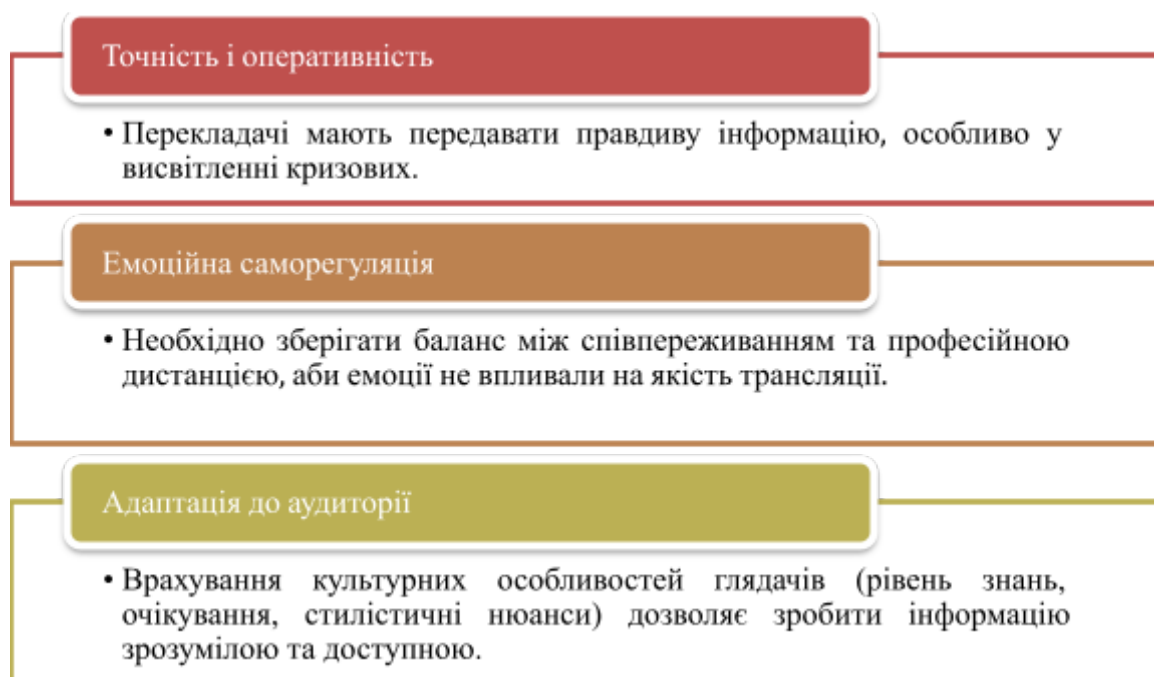

Рис. 3.3. Європейська модель етики перекладу в медійному середовищі

Кейс Інни Заріпової (Польща) [51] та Мілени Буркарт (Страсбург) [32] демонструє європейську модель, у якій основний акцент робиться на прозорості, документальності та точності фактів.

У середовищі європейських медіа етичні вимоги включають:

- чітке відтворення інформації без інтерпретації;
- уникнення емоційної забарвленості, навіть якщо тема травматична;
- збереження балансу між професійною дистанцією та людським співчуттям.

Водночас європейські журналістські практики вимагають високої швидкості реагування та оперативності, що часто створює етичний тиск між точністю і темпом роботи.

Лорена Девлін та Лунгі Нгапі демонструють інший етичний підхід (див. рис. 3.4):

Рис. 3.4. Модель судової етики США та посередницької етичної моделі Південної Африки

Кейс Лорени Девлін [33] зі США та Лунгі Нгапі [26] з Південної Африки ілюструє принципово іншу культурну модель. В США максимальну формалізацію етичних норм, притаманну західній судовій системі.

У цій культурі важливими є:

- суворе регламентація ролі перекладача;
- юридична відповідальність за неточності;
- чіткий розподіл між професією перекладача та будь-якими іншими функціями;
- абсолютна заборона на емоційну реакцію.

Американська культура судової комунікації підкреслює: перекладач – це механізм передачі змісту, а не учасник взаємодії.

Кейс Лунгі Нгапі чітко вписується в окрему етичну модель, яка відрізняється від американської, європейської чи близькосхідної. Модель, яку демонструє Лунгі Нгапі, – етична модель перекладача-посередника, де

перекладач виступає нейтральним мостом між учасниками процесу, забезпечуючи точність, зрозумілість і чесність комунікації. Водночас у багатомовному середовищі Південної Африки її підхід включає елементи творчої інтерпретаційної моделі, адже вона змушена адаптувати терміни, що не мають усталених відповідників.

Таблиця 3.1

Порівняльна таблиця етичних моделей перекладачів у різних культурних контекстах

Культурне середовище	Етичні засади	Особливості поведінки перекладача	Тип етичної моделі
Азія та Близький Схід	емпатія й чутливість повага до локальних міжособистісних норм нейтральність у межах гуманітарної місії	активна невербальна комунікація (погляд, дотики, м'які інтонації) прийнятність жестів співчуття постійний баланс між емоційною близькістю та професійною дистанцією	Емпатійно-гуманітарна модель («близькість без переходу меж ролі»)
Палестина	професійна стійкість збереження людяності в умовах конфлікту	нейтральність часто сприймається як позиція особиста ідентичність стає	Модель виживання та стійкості (етика роботи в умовах окупації)

	раціональність і стриманість	частиною комунікації сильний емоційний та моральний тиск	
Європа	документальність та прозорість чітке відтворення без інтерпретації відсутність емоційної оцінки	уникнення емоційного забарвлення навіть у травматичних темах • швидкість подачі матеріалу створює тиск між точністю та оперативністю	Фактографічно-журналістська модель (точність понад емоції)
США	сувора формалізація юридична відповідальність абсолютна нейтральність	заборона на емоційні реакції перекладач виконує лише технічну функцію чітке розмежування ролей	Формалізована технократична модель
Південна Африка	нейтральність та прозорість чесність і зрозумілість комунікації гнучкість у	поєднання точності з адаптацією термінів, що не мають відповідників перекладач як	Посередницько-інтерпретаційна модель (нейтральний міст + адаптація змісту)

	багатомовному середовищі	посередник між культурами елементи творчої інтерпретації	
--	-----------------------------	---	--

Джерело: складено автором самостійно

Порівняльний аналіз етичних підходів перекладачів, які працюють у кризових ситуаціях, демонструє, що універсальні професійні принципи – точність, нейтральність і конфіденційність – ніколи не реалізуються однаково. Культурні норми, соціальні очікування, рівень політичної стабільності та характер комунікаційного середовища формують унікальні етичні моделі, у межах яких перекладач адаптує власну поведінку.

Гуманітарні місії в Азії та на Близькому Сході вимагають підвищеної емпатії та невербальної чутливості; палестинський контекст висуває етику стійкості й моральної рівноваги; європейські медіа диктують документальність і відсутність емоційної інтерпретації; американська судова система прагне до максимальної формалізації та повного виключення суб'єктивності; багатомовна Південна Африка потребує гнучкого поєднання точності та інтерпретаційної адаптації.

Отже, етична поведінка перекладача – не статична й не універсальна величина, – це динамічний процес балансування між професійними нормами та культурними особливостями середовища, у якому працює фахівець. Саме здатність адаптувати етичні принципи до конкретного соціокультурного контексту визначає ефективність і гуманність перекладацької діяльності в умовах сучасних глобальних викликів.

3.3. Результати власного емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження на тему: «Етика перекладу: відповідальність і межі перекладача в кризових ситуаціях» було проведене на прикладі практики роботи перекладачів у кризових контекстах.

Об'єкт дослідження – професійні перекладачі, які безпосередньо працюють у кризових умовах.

Предмет дослідження – етичні рішення та підходи перекладачів у роботі з інформацією, що може впливати на безпеку, права та психологічний стан людей у кризових ситуаціях.

Мета дослідження – виявити практики, принципи та фактори, які визначають етичні рішення перекладачів у кризових умовах, а також з'ясувати, як вони поєднують професійну відповідальність і культурні або контекстуальні вимоги.

Завдання дослідження:

1. Визначити основні етичні дилеми, з якими стикаються перекладачі у кризових ситуаціях.
2. Проаналізувати способи ухвалення рішень у випадках конфлікту між точністю перекладу та безпекою людей.
3. Дослідити вплив культурного та соціального контексту на етичні підходи перекладачів.
4. Виявити фактори, які сприяють ефективному дотриманню етичних норм у кризових перекладацьких практиках.
5. Сформулювати рекомендації щодо підвищення професійної етичної підготовки перекладачів.

Гіпотези дослідження:

1. Перекладачі у кризових умовах використовують комплексний підхід, поєднуючи міжнародні стандарти, професійну етику та культурні особливості.
2. Найбільш ефективними є рішення, які дозволяють одночасно забезпечити достовірність перекладу і мінімізувати шкоду для людей.

3. Відсутність чітких етичних стандартів та професійних настанов ускладнює прийняття рішень у кризових ситуаціях.

Методи дослідження охоплювали напівструктуроване інтерв'ю з перекладачами (див. Додаток А). Основні блоки опитування стосувалися:

- досвіду роботи у кризових умовах,
- етичних дилем і прийняття рішень,
- культурних та соціальних впливів на переклад,
- психологічних і професійних аспектів роботи.

Відбір респондентів проводився за такими критеріями:

- вища освіта за напрямком «переклад», «лінгвістика», «міжнародні відносини»;
- досвід роботи перекладачем у кризових умовах не менше 2 років.

До дослідження було залучено 10 перекладачів, які відповідали зазначеним критеріям. Стаж їхньої практичної діяльності коливається від 3 до 10 років, що дозволило охопити як досвідчених спеціалістів, так і перекладачів середнього рівня, які безпосередньо працюють у кризових контекстах та з різними аудиторіями.

Етичні аспекти проведення дослідження. Інтерв'ю проводилося з дотриманням усіх етичних норм: принципів добровільної участі, інформованої згоди, конфіденційності, анонімності, недопущення шкоди та забезпечення права респондента припинити участь у будь-який момент. Учасники були поінформовані про мету дослідження, способи використання даних та гарантії безпеки. Інтерв'ю здійснювалося у комфортних умовах, забезпечуючи приватність спілкування, та проводилося індивідуально у період вересень – листопад 2025 року.

Аналіз відповідей експертів засвідчив, що перекладачі по-різному оцінюють свій досвід роботи у кризових умовах, проте їхні погляди взаємодоповнюють один одного.

Респондент 1 (P1) повідомив, що працював із гуманітарними організаціями під час воєнного конфлікту на сході України. P2 акцентував на перекладі судових протоколів і матеріалів правозахисних організацій. P3 зазначив роботу з новинними повідомленнями та свідченнями очевидців, а P4 – з медичними документами для біженців. P5 і P6 додали, що перекладали звіти про порушення прав людини та інформаційні бюлетені NGO, а P7 – матеріали ЗМІ та офіційних заяв органів влади. Респонденти 8–10 зазначили роботу з юридичними та медичними документами міжнародних організацій, включно з терміновими звітами. Сукупність відповідей демонструє, що перекладацька діяльність у кризових умовах охоплює широкий спектр сфер і матеріалів, від гуманітарної підтримки до судових і медичних процесів.

Щодо типів матеріалів, P1 і P2 підкреслили складність судових та правових документів, P3 і P9 – новин і свідчень очевидців, P4 і P10 – медичних довідок. P5 і P6 наголосили на делікатності перекладу звітів про порушення прав людини, де помилки можуть загрожувати безпеці людей. P7 відзначив необхідність адаптації матеріалів для різних аудиторій та платформ.

У питаннях складнощів під час перекладу P1 і P4 виділили конфлікт між точністю і безпекою людей. P2 і P8 акцентували на складності термінології та дефіциті часу для перевірки фактів. P3 і P9 відчували психологічне навантаження через травматичний контент, а P5 і P6 наголошували на етичних дилемах. P7 і P10 вказали на ризик ухвалення рішень за обмеженої інформації.

Щодо потенційної шкоди або паніки, P1 зазначив ризик поширення неточної інформації про гуманітарні потреби, P2 – про наслідки неточного перекладу юридичних документів. P3 і P9 підкреслили можливість провокування паніки серед населення, P4 і P10 – ризики медичних порад без

перевірки. P5 і P6 відзначили делікатність звітів про права людини, а P7 і P8 – важливість обмеження інформації для захисту осіб у кризових зонах.

Аналіз відповідей засвідчив, що всі респонденти стикалися з етичними дилемами, проте кожен обирав власні стратегії вирішення.

P1 і P4 наголосили на конфлікті між точністю перекладу та безпекою людей. P2 і P8 повідомили про випадки тиску від замовника з вимогою змінювати формулювання, що суперечило етичним нормам. P3 і P9 зазначили етичні дилеми у перекладі травматичних свідчень очевидців. P5 і P6 стикалися з проблемою перекладу матеріалів про порушення прав людини, де неточність може нашкодити потерпілим. P7 і P10 акцентували на необхідності збереження конфіденційності та безпеки осіб.

Щодо пріоритетів між точністю і безпекою, P1, P3, P5, P7 та P9 надавали перевагу захисту людей, тоді як P2, P4, P6, P8 і P10 відзначали баланс між точністю та етичними обмеженнями.

Респонденти також виділили, що професійні кодекси та етичні стандарти (P1, P2, P3, P6) допомагають ухвалювати рішення у складних ситуаціях, а P4, P5, P7, P8, P9 і P10 використовують внутрішні правила організації та досвід колег.

Респонденти підтвердили, що культурний контекст значною мірою впливає на переклад у кризових ситуаціях. P1, P2, P5 і P6 зазначили, що відмінності між країнами або регіонами вимагають адаптації стилю і термінології. P3, P4, P7 і P9 додали, що локальні культурні особливості іноді суперечать міжнародним стандартам, і перекладач має шукати компроміс. P8 і P10 наголосили, що специфіка ЗМІ, гуманітарних організацій та судових процесів впливає на пріоритети перекладача.

Щодо прийняття рішень у кризових ситуаціях, P1 і P4 звернули увагу на адаптацію перекладу під місцеві соціальні норми, P2, P5, P7 – на дотримання міжнародних стандартів. P3 і P6 зазначили, що необхідно враховувати

потенційні реакції аудиторії. P8, P9 і P10 додали, що пріоритети змінюються залежно від сфери роботи: суд, медичні та гуманітарні організації, ЗМІ.

Респонденти погодилися, що психологічний тиск є невід'ємною частиною роботи у кризових умовах. P1 і P4 відчували стрес через переклад матеріалів із загрозою життю людей. P2 і P8 – через конфлікти між точністю та етичними принципами. P3 і P9 зазначили вплив травматичного контенту, P5 і P6 – потребу зберігати емоційний баланс при перекладі делікатних звітів. P7 і P10 підкреслили, що стрес зростає за браку часу та інформації.

Щодо стратегій зменшення стресу, P1 і P2 застосовують регулярні консультації з колегами. P3, P4 і P5 – психологічну підтримку та супервізію. P6, P7, P8 і P9 практикують розподіл матеріалів і перерви у роботі. P10 поєднує самостійне планування часу та командну підтримку.

Щодо поради молодим перекладачам, P1, P3, P5 наголосили на обов'язковому дотриманні етичних норм. P2, P4, P6 радять підвищувати знання у сфері гуманітарного та юридичного перекладу. P7, P8, P9 і P10 рекомендують розвивати психологічну стійкість і навички оцінки ризиків.

У відповіді на питання про пріоритети у кризових ситуаціях, P1, P3, P5, P7 і P9 віддають перевагу захисту людей, а P2, P4, P6, P8 і P10 – балансу між точністю перекладу та етикою.

Отримані інтерв'ю дозволяють оцінити, наскільки висунуті гіпотези відповідають реальній практиці перекладачів у кризових ситуаціях. Аналіз відповідей респондентів показав: досліджувані тенденції не залишаються лише теоретичними припущеннями, вони реально проявляються у професійних рішеннях, які ухвалюють перекладачі під тиском обставин.

Перша гіпотеза стосовно застосування комплексного етичного підходу підтвердилася найочевидніше. Респонденти з різним досвідом – від перекладу гуманітарних повідомлень (P1), медичних документів (P4, P10), судових матеріалів (P2, P8) до звітів правозахисних організацій (P5, P6) – зазначали, що в кризових умовах необхідно поєднувати міжнародні стандарти, професійні

кодекси, внутрішні правила організацій та локальні культурні особливості. Тобто на практиці перекладачі дійсно використовують багатокомпонентну модель етичного ухвалення рішень.

Друга гіпотеза – щодо ефективності рішень, які поєднують точність і мінімізацію шкоди – отримала часткове підтвердження. Деякі респонденти (P1, P3, P5, P7, P9) ставлять безпеку на перше місце, водночас інші (P2, P4, P6, P8, P10) підкреслюють важливість балансу між точністю та етичними обмеженнями. Це свідчить, що універсальної моделі тут не існує: усе залежить від типу матеріалів, терміновості завдання, рівня ризику та контексту, у якому працює перекладач.

Третя гіпотеза, яка передбачала труднощі через відсутність чітких етичних норм, також підтвердилася. Респонденти розповідали про ситуації, коли доводилося ухвалювати рішення без достатніх рекомендацій: тиск замовника (P2, P8), конфлікт міжнародних вимог та локальних норм (P3, P4, P7), робота з травматичними або небезпечними матеріалами (P3, P5, P9). Ці приклади яскраво демонструють реальні прогалини у сфері етичної регуляції кризового перекладу.

В цілому інтерв'ю показують, що етика перекладу у кризових умовах – це динамічна система, яка формується не лише нормативними документами, а й професійним досвідом, підтримкою колег, психологічною стійкістю та особистими моральними орієнтирами. Перекладач у кризових ситуаціях не може обмежитися буквальним відтворенням тексту: він стає відповідальним посередником між інформацією та безпекою людей, а його рішення реально впливають на перебіг подій.

Дослідження показало, що переклад у кризових умовах – це більше, ніж технічна робота зі словами, це діяльність, що потребує чутливості, відповідальності та уміння приймати рішення під тиском. Респонденти довели, що їхні рішення базуються не просто на точності перекладу, а на прагненні не нашкодити людям, зберегти достовірність інформації та врахувати реалії

конкретного середовища. Досвід учасників переконує, що етичний переклад можливий лише тоді, коли професійні навички поєднуються з людяністю, рефлексією та готовністю брати відповідальність.

3.4. Модель етичної поведінки перекладача в кризових умовах

На основі порівняльного аналізу кейсів і власного емпіричного дослідження була розроблена узагальнена модель етичної поведінки перекладача у кризових умовах. Центральна вісь – це універсальні професійні принципи. Когнітивні, емоційно-поведінкові та соціально-професійні механізми обертаються навколо осі, забезпечуючи адаптацію до конкретної кризової ситуації. Мета-рефлексія і оцінка контексту діють як регулятори, коригуючи поведінку перекладача (див. рис. 3.5).

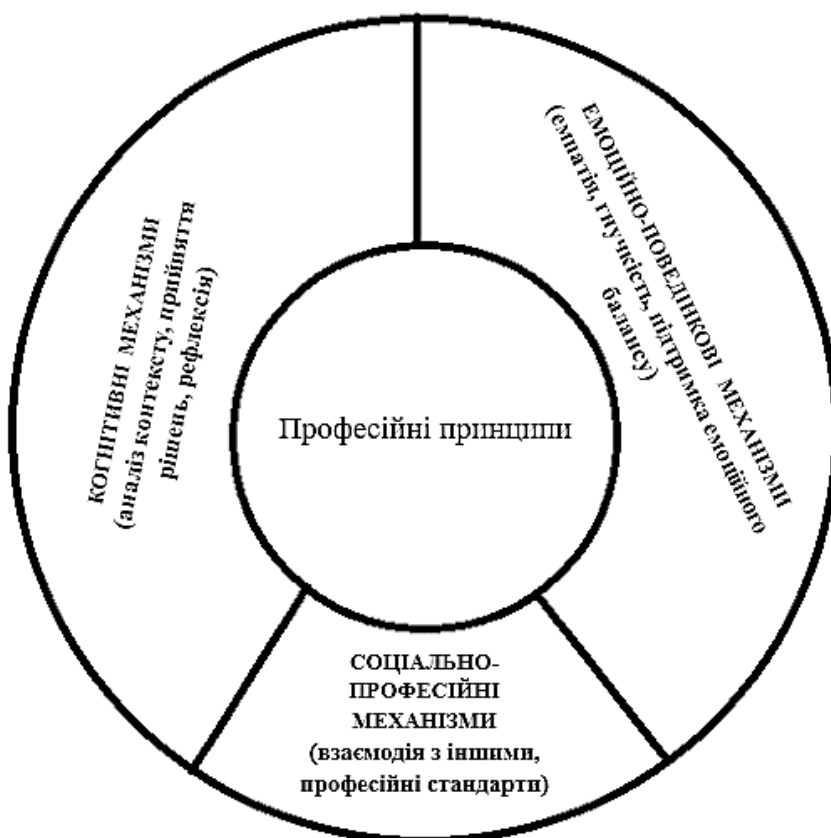

Рис. 3.5 Модель етичної поведінки перекладача в кризових умовах

Універсальні професійні принципи:

- Точність – відтворення змісту без викривлень.
- Нейтральність – утримання від особистих оцінок та упереджень.
- Конфіденційність – захист інформації та приватності учасників.

Когнітивні механізми:

- Оцінка контексту – аналіз соціальної, культурної та політичної специфіки.
- Прийняття рішень – вибір найбільш етичного способу дії.
- Мета-рефлексія – постійний контроль власної поведінки та дотримання стандартів.

Емоційно-поведінкові механізми:

- Емпатія та чутливість – розуміння емоцій і стану учасників.

- Баланс дистанції і людяності – збереження професійної ролі без втрати людського підходу.
- Гнучкість – адаптація невербальної та вербальної поведінки.

Соціально-професійні механізми:

- Взаємодія з учасниками – ефективне встановлення контакту і довіри.
- Дотримання професійних стандартів – керування роллю перекладача як посередника.
- Етична стабільність у стресових умовах – збереження принципів під тиском кризової ситуації.

Модель відображає динамічне балансування між професійними нормами, культурними особливостями та психологічним тиском кризових ситуацій, забезпечуючи ефективність і гуманність перекладацької діяльності.

Отже, узагальнена модель етичної поведінки перекладача в кризових умовах демонструє, що професійна діяльність у таких ситуаціях ґрунтується на поєднанні стабільних етичних принципів та гнучких адаптаційних механізмів. Вона показує, як універсальні норми взаємодіють із когнітивними, емоційними та соціально-професійними процесами, дозволяючи перекладачеві зберігати точність, нейтральність і гуманність навіть за високого психологічного тиску. Модель підкреслює, що ефективна етична поведінка формується через постійну рефлексію, виважені рішення та вміння підтримувати баланс між професійною роллю і людською чутливістю.

3.5. Практичні рекомендації для підготовки перекладачів

Підготовка перекладачів, здатних ефективно працювати у кризових ситуаціях, потребує системного підходу, який поєднує розвиток професійних навичок, формування етичної свідомості та психологічної стійкості. Сучасні вимоги до професії перевищують просте відтворення тексту іншою мовою:

перекладач у кризовому контексті стає активним учасником процесу, від якого залежить безпека людей і достовірність поширюваної інформації. У зв'язку з цим навчальні програми повинні забезпечувати комплексну підготовку, яка враховує різні аспекти роботи перекладача в умовах високого ризику та культурної багатоманітності.

Першочерговим завданням є формування глибоких лінгвістичних знань та спеціалізованих компетенцій у сфері кризового перекладу. Програми повинні включати практику перекладу матеріалів різного типу, серед яких юридичні, медичні, гуманітарні документи та новини. Для успішного опанування цих матеріалів важливо створювати навчальні кейси, які відтворюють реальні сценарії: робота з терміновими повідомленнями, обробка свідчень очевидців, переклад інструкцій для біженців або медичних рекомендацій. Такі вправи дозволяють студентам навчитися швидко оцінювати пріоритети, зважувати точність і безпеку, а також адаптувати стиль перекладу під конкретну аудиторію.

Навчання етичним стандартам та прийняттю рішень у кризових умовах. Студенти повинні засвоїти базові професійні принципи: точність, нейтральність і конфіденційність, водночас розуміючи, що їх практичне застосування залежить від конкретної ситуації та культурного середовища. Для цього доцільно включати модулі з аналізу реальних кейсів, де перекладачі стикалися з етичними дилемами. Обговорення таких прикладів у групах допомагає формувати власні орієнтири, розвивати уміння приймати рішення в умовах обмеженої інформації та під тиском часу. Наприклад, вивчення практики Деніела Маунга та Ріми Камал [30] у гуманітарних місіях показує, як важливо поєднувати емпатію з професійною дистанцією, а досвід Серін Гулейлех [31] у Палестині підкреслює необхідність стійкості та раціональності в умовах політичної нестабільності.

Розвиток психологічної стійкості є ще одним ключовим напрямом підготовки. Кризові ситуації пов'язані з високим рівнем стресу, особливо коли перекладач працює з травматичним контентом або матеріалами, що можуть

безпосередньо впливати на життя людей. Практика показує, що регулярні консультації з колегами, супервізія, обговорення етичних дилем та психологічна підтримка допомагають зменшувати негативні емоційні наслідки. Навчальні програми повинні включати тренінги з управління стресом, розвитку емоційного інтелекту та саморегуляції, а також вправи на аналіз власних реакцій під час перекладу складних матеріалів. Такий підхід дозволяє формувати усвідомлене ставлення до роботи і розвивати здатність зберігати баланс між професійною відповідальністю та особистою безпекою.

Підготовка до роботи в міжнародних та мультикультурних контекстах також є невід'ємною складовою. Перекладач має володіти не лише мовними знаннями, а й розуміти соціальні та культурні норми різних спільнот. Вивчення локальних особливостей, традицій, правил комунікації та очікувань аудиторії дозволяє уникати непорозумінь та забезпечує ефективну передачу змісту. Наприклад, практика в Азії та на Близькому Сході демонструє, що невербальна комунікація і жести співчуття відіграють ключову роль у встановленні довіри, тоді як у європейських медіа цінується документальність і чіткість викладу без емоційного забарвлення. Підготовка перекладачів повинна включати курси міжкультурної комунікації, вправи на адаптацію термінів і стилю, а також моделювання ситуацій, де міжнародні стандарти конфліктують із локальними нормами.

Навчання роботи з обмеженою або неповною інформацією також заслуговує особливої уваги. У кризових умовах перекладач часто оперує неперевіреними повідомленнями, швидко змінними даними або обмеженими джерелами. Важливо навчати студентів оперативно аналізувати матеріали, оцінювати їх достовірність і приймати рішення, зважуючи ризики для аудиторії. Використання симуляцій термінових перекладів та рольових ігор дозволяє моделювати стресові ситуації і формує навички прийняття рішень у реальному часі.

Командна робота та обмін досвідом також мають велике значення. Дослідження показують, що регулярні консультації з колегами, спільне обговорення етичних дилем і взаємна підтримка значно підвищують ефективність перекладу у кризових ситуаціях. Студенти повинні навчатися працювати у команді, обмінюватися знаннями та досвідом, розподіляти завдання та координувати дії під час перекладу великих обсягів матеріалів. Такі навички дозволяють не лише підтримувати якість роботи, а й знижувати психологічне навантаження.

Необхідно також приділяти увагу розвитку адаптивності та креативності у перекладі. Деякі матеріали містять терміни або концепції, які не мають усталених відповідників іншою мовою. Перекладач повинен уміти знаходити адекватні заміни, передавати зміст без спотворення та враховувати культурні особливості аудиторії. Використання вправ на творчий переклад, моделювання багатомовних середовищ та розбір реальних кейсів дозволяє формувати навички інтерпретаційної адаптації, що особливо важливо в умовах Південної Африки або інших мультикультурних контекстів.

Розвиток етичного самоконтролю та усвідомлення власної відповідальності є невід'ємною складовою підготовки. Студенти повинні розуміти, що кожне рішення, яке вони ухвалюють, може мати серйозні наслідки для безпеки та благополуччя людей. Практика саморефлексії, ведення професійного щоденника та аналіз прийнятих рішень допомагає формувати навички оцінки ризиків, самокритичного мислення та здатності враховувати моральні та етичні аспекти у роботі.

Для закріплення отриманих знань і навичок важливим є проведення практичних стажувань у реальних умовах. Співпраця з гуманітарними організаціями, правозахисними установами, медіа або судовими структурами надає можливість студентам відчути реальний темп роботи, терміновість завдань та складність прийняття рішень. Такий досвід формує професійні

компетенції, підвищує впевненість у власних можливостях і дозволяє краще оцінювати ризики та пріоритети в реальних ситуаціях.

Підготовка перекладачів у кризових умовах повинна бути системною, багаторівневою та інтегрувати різні аспекти професійної діяльності. Комбінація лінгвістичних знань, етичної свідомості, психологічної стійкості, міжкультурної компетенції та адаптивних навичок створює фахівця, здатного діяти відповідально, професійно та гуманно. Головним принципом залишається поєднання знань із досвідом, теорії з практикою, а також професійної підготовки з розвитком особистісних якостей, таких як емпатія, самоконтроль та здатність оцінювати наслідки своїх дій.

Завдяки комплексному підходу навчальні програми можуть виховувати перекладачів, які не лише володіють мовою, але й розуміють культурні та етичні нюанси, здатні ефективно діяти у кризових умовах і приймати зважені рішення під тиском обставин. Такі фахівці здатні забезпечити баланс між точністю перекладу та безпекою людей, діяти згідно з міжнародними стандартами, локальними нормами та власними моральними орієнтирами. Практичні рекомендації спрямовані на формування готовності до складних ситуацій, розвитку професійної гнучкості та уміння адаптуватися до постійно змінюваних умов, що є головною вимогою для сучасного перекладача у кризових контекстах.

Отже, підготовка перекладачів у кризових умовах повинна охоплювати: спеціалізовані мовні тренування, освоєння етичних стандартів і прийняття рішень у складних ситуаціях, розвиток психологічної стійкості, міжкультурної компетенції, навичок адаптації та креативності, а також практичний досвід у реальних умовах. Поєднання цих елементів створює умови для формування висококваліфікованого фахівця, здатного діяти швидко, відповідально та ефективно, не порушуючи етичних норм та забезпечуючи безпеку людей.

Висновки до розділу 3

Практичний аналіз роботи перекладачів у кризових контекстах показує, що етика професії формується на перетині точності, нейтральності та емпатії. Перекладачі, як Деніел Маунг, Ріма Камал та Інна Заріпова, демонструють, що здатність співпереживати не руйнує професійних меж, а навпаки, допомагає налагодити довіру та забезпечити ефективну комунікацію в гуманітарних і соціально напружених ситуаціях. Судові перекладачі, як Лорена Девлін та Лунгі Нгапі, підкреслюють важливість точності, конфіденційності та нейтральності, адже навіть найменші відхилення можуть вплинути на справедливість процесу. Медіа-перекладачі, зокрема Мілена Буркарт, демонструють, що адаптація до швидкоплинних умов трансляції і врахування культурних особливостей аудиторії є важливою складовою етичної практики.

Порівняльний аналіз етичних підходів перекладачів, які працюють у кризових ситуаціях, демонструє, що універсальні професійні принципи – точність, нейтральність і конфіденційність – ніколи не реалізуються однаково. Культурні норми, соціальні очікування, рівень політичної стабільності та характер комунікаційного середовища формують унікальні етичні моделі, у межах яких перекладач адаптує власну поведінку. Гуманітарні місії в Азії та на Близькому Сході вимагають підвищеної емпатії та невербальної чутливості; палестинський контекст висуває етику стійкості й моральної рівноваги; європейські медіа диктують документальність і відсутність емоційної інтерпретації; американська судова система прагне до максимальної формалізації та повного виключення суб'єктивності; багатомовна Південна Африка потребує гнучкого поєднання точності та інтерпретаційної адаптації.

Дослідження показало, що переклад у кризових умовах – це більше, ніж технічна робота зі словами, це діяльність, що потребує чутливості, відповідальності та уміння приймати рішення під тиском. Респонденти довели, що їхні рішення базуються не просто на точності перекладу, а на прагненні не

нашкодити людям, зберегти достовірність інформації та врахувати реалії конкретного середовища. Досвід учасників переконує, що етичний переклад можливий лише тоді, коли професійні навички поєднуються з людяністю, рефлексією та готовністю брати відповідальність.

Узагальнена модель етичної поведінки перекладача в кризових умовах демонструє, що професійна діяльність у таких ситуаціях ґрунтується на поєднанні стабільних етичних принципів та гнучких адаптаційних механізмів. Вона показує, як універсальні норми взаємодіють із когнітивними, емоційними та соціально-професійними процесами, дозволяючи перекладачеві зберігати точність, нейтральність і гуманність навіть за високого психологічного тиску. Модель підкреслює, що ефективна етична поведінка формується через постійну рефлексію, виважені рішення та вміння підтримувати баланс між професійною роллю і людською чутливістю.

Підготовка перекладачів у кризових умовах повинна охоплювати: спеціалізовані мовні тренування, освоєння етичних стандартів і прийняття рішень у складних ситуаціях, розвиток психологічної стійкості, міжкультурної компетенції, навичок адаптації та креативності, а також практичний досвід у реальних умовах. Поєднання цих елементів створює умови для формування висококваліфікованого фахівця, здатного діяти швидко, відповідально та ефективно, не порушуючи етичних норм та забезпечуючи безпеку людей.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі проведеного дослідження в кваліфікаційній роботі було сформульовано такі висновки.

1. Етичні принципи перекладача – це не абстрактні правила, а практичні орієнтири, які впливають на організацію роботи, поведення з інформацією та взаємодію із замовником. Поєднання правил (конфіденційність, пунктуальність, відповідальність) із цінностями (чесність, добросовісність, повага до автора та читача) формує професійний авторитет перекладача і зміцнює довіру клієнтів. Дослідники наголошують: етична компетентність – це не лише лінгвістична навичка, а й моральна та соціальна якість, без якої переклад не може вважатися повноцінною професійною послугою.

2. Вивчення історії перекладу показує, що етичні норми у цій сфері формувалися поступово і не відразу. Спочатку завдання перекладача зводилося лише до передачі змісту, а з часом воно перетворилося на свідоме усвідомлення відповідальності перед текстом, автором і читачем. У найдавніші періоди перекладач був радше посередником: він забезпечував обмін знаннями між народами, поширював релігійні тексти або виконував завдання військового характеру.³ З розвитком культури, літератури та філософської думки почала з'являтися нова вимога – передавати не тільки інформацію, а й стиль автора, його задум і культурний контекст. Сучасна етика перекладу охоплює глибоке розуміння оригіналу, увагу до стилю та контексту, повагу до культури, а також готовність аналізувати і критично оцінювати власні рішення. Тому етичні стандарти перекладу – це результат тривалої історичної еволюції, яка поєднує професіоналізм, моральну відповідальність та культурну свідомість перекладача.

3. Професійні кодекси й стандарти – це живі документи, що віддзеркалюють технологічні зміни, суспільні очікування й правове поле. Вони захищають клієнтів і самих фахівців, створюють умови для взаємної довіри й

підвищують загальну якість послуг. Дотримання кодексу не виключає випадкових помилок; натомість воно задає процедури, як діяти у кризі, і гарантує, що професійна спільнота має інструменти для самоконтролю і самовдосконалення. Навчання, прозорість і готовність адаптуватися – три стовпи, на яких тримається сучасна етика перекладача.

4. Професія перекладача – це не просто навичка «перекласти слова», а відповідальність – перед автором, перед замовником, перед читачем чи слухачем, перед суспільством і перед законом. Перекладач – носій довіри: довіри до його компетентності, етики та сумлінності. Від того, наскільки він свідомо приймає цю відповідальність, залежить плин думок, ідей, культур, наукових знань, юридичної інформації між мовами і народами. Саме тому моральна, юридична та професійна відповідальність перекладача мають розглядатися не як додаткові вимоги, а як обов’язковий фреймворк кожного, хто обирає цю професію.

5. Кризові ситуації радикально змінюють природу перекладацької діяльності, поєднуючи мовну компетентність із психологічною стійкістю, етичними дилемами та технічною обізнаністю. Умови війни, пандемій чи гуманітарних катастроф формують нові стандарти професійної діяльності, де від перекладача очікують не лише точності й швидкості, а й здатності забезпечувати доступ до критично важливої інформації для найуразливіших груп населення. Підготовка майбутніх фахівців у таких умовах повинна враховувати мультикультурні виклики, специфіку кризових комунікацій та використання сучасних технологій, що дозволяє максимально ефективно реагувати на надзвичайні події та сприяти соціальній справедливості у сфері комунікації.

6. Перекладач у конфліктних зонах виконує роль справжнього медіатора: забезпечує комунікацію між різними культурами та сторонами, підтримує довіру, контролює емоції та дотримується етичних стандартів. Його робота потребує високої професійної підготовки, культурної компетентності та

психоемоційної стійкості, що робить його незамінним учасником переговорних процесів та гуманітарних місій.

7. Аналіз етичних дилем перекладача демонструє, що повна нейтральність у кризових умовах часто неможлива, а питання лояльності та емоційного залучення потребують уважного балансування. Перекладач опиняється в центрі складної мережі комунікацій, де його професійні рішення впливають на точність, довіру та ефективність передачі повідомлень. Етична практика вимагає не лише дотримання формальних кодексів, а й активної рефлексії щодо наслідків власної діяльності, адаптації повідомлень відповідно до соціокультурного контексту та врахування ризиків і безпеки. Ефективна робота перекладача у кризових ситуаціях ґрунтується на поєднанні професійної компетентності, моральної відповідальності та здатності співвідносити власні дії з інтересами всіх учасників комунікації.

8. Аналіз показує, що межі професійної відповідальності перекладача визначаються не лише формальними кодексами, а й особистими етичними принципами та здатністю оцінювати наслідки власних дій у конкретному контексті. Моральний вибір у кризових ситуаціях включає рішення про точність перекладу, конфіденційність, відмову від сумнівних замовлень та підтримку безпеки учасників комунікації. Професійна та етична підготовка, розвиток моральної свідомості, практичне судження та комунікативні навички дозволяють перекладачеві ефективно виконувати роль посередника між культурами та мовами, зберігаючи при цьому особисту безпеку та високий моральний рівень діяльності.

9. У кризових умовах етична поведінка перекладача неможлива без врахування психологічного аспекту його діяльності. Професійна стійкість, самоконтроль, усвідомлення власних емоцій та здатність балансувати між професійними обов'язками й емоційним залученням дозволяють мінімізувати ризики помилкового тлумачення та забезпечити якість комунікації. Поєднання психологічної підготовки з принципами етики служіння та «негативної етики»

формує основу професійної компетентності перекладача, гарантує безпеку учасників комунікації та ефективне виконання перекладацьких завдань у надзвичайних ситуаціях. Таким чином, психологічний вимір етичної поведінки виступає головним чинником професійної надійності та довіри до перекладача в кризових умовах.

10. Практичний аналіз роботи перекладачів у кризових контекстах показує, що етика професії формується на перетині точності, нейтральності та емпатії. Перекладачі, як Деніел Маунг, Ріма Камал та Інна Заріпова, демонструють, що здатність співпереживати не руйнує професійних меж, а навпаки, допомагає налагодити довіру та забезпечити ефективну комунікацію в гуманітарних і соціально напружених ситуаціях. Судові перекладачі, як Лорена Девлін та Лунгі Нгапі, підкреслюють важливість точності, конфіденційності та нейтральності, адже навіть найменші відхилення можуть вплинути на справедливість процесу. Медіа-перекладачі, зокрема Мілена Буркарт, демонструють, що адаптація до швидкоплинних умов трансляції і врахування культурних особливостей аудиторії є важливою складовою етичної практики.

11. Порівняльний аналіз етичних підходів перекладачів, які працюють у кризових ситуаціях, демонструє, що універсальні професійні принципи – точність, нейтральність і конфіденційність – ніколи не реалізуються однаково. Культурні норми, соціальні очікування, рівень політичної стабільності та характер комунікаційного середовища формують унікальні етичні моделі, у межах яких перекладач адаптує власну поведінку. Гуманітарні місії в Азії та на Близькому Сході вимагають підвищеної емпатії та невербальної чутливості; палестинський контекст висуває етику стійкості й моральної рівноваги; європейські медіа диктують документальність і відсутність емоційної інтерпретації; американська судова система прагне до максимальної формалізації та повного виключення суб'єктивності; багатомовна Південна Африка потребує гнучкого поєднання точності та інтерпретаційної адаптації.

12. Дослідження показало, що переклад у кризових умовах – це більше, ніж технічна робота зі словами, це діяльність, що потребує чутливості, відповідальності та вміння приймати рішення під тиском. Респонденти довели, що їхні рішення базуються не просто на точності перекладу, а на прагненні не нашкодити людям, зберегти достовірність інформації та врахувати реалії конкретного середовища. Досвід учасників переконує, що етичний переклад можливий лише тоді, коли професійні навички поєднуються з людяністю, рефлексією та готовністю брати відповідальність.

13. Узагальнена модель етичної поведінки перекладача в кризових умовах демонструє, що професійна діяльність у таких ситуаціях ґрунтується на поєднанні стабільних етичних принципів та гнучких адаптаційних механізмів. Вона показує, як універсальні норми взаємодіють із когнітивними, емоційними та соціально-професійними процесами, дозволяючи перекладачеві зберігати точність, нейтральність і гуманність навіть за високого психологічного тиску. Модель підкреслює, що ефективна етична поведінка формується через постійну рефлексію, виважені рішення та вміння підтримувати баланс між професійною роллю і людською чутливістю.

14. Підготовка перекладачів у кризових умовах повинна охоплювати: спеціалізовані мовні тренування, освоєння етичних стандартів і прийняття рішень у складних ситуаціях, розвиток психологічної стійкості, міжкультурної компетенції, навичок адаптації та креативності, а також практичний досвід у реальних умовах. Поєднання цих елементів створює умови для формування висококваліфікованого фахівця, здатного діяти швидко, відповідально та ефективно, не порушуючи етичних норм та забезпечуючи безпеку людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бекрешева Л.О. Теорія і практика перекладу. Конспект лекцій. Методичні вказівки для аудиторних занять. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. 96 с.
2. Варга Н.І., Зикань Х.І., Берта Е.Т. Діловий етикет перекладача (для студентів 3 курсу галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія предметної спеціальності 035.071 Філологія. Угро-фінські мови та літератури (переклад включно), перша – угорська освітньо-професійної програми «Угорська мова та література. Англійська мова. Переклад»). Навчально-методичний посібник. Ужгород. ДВНЗ «УжНУ», 2023. 162 с.
3. Введенська Т.Ю., Короткова С.В. Історія та теорія перекладу. Дніпро, 2021. 37 с.
4. Герасименко О. Ю. (2025). Професійна етика перекладача: основні принципи та проблеми. *Інтелект. Особистість. Цивілізація*, 2025. 2 (29). С. 79-85.
5. Гольтер І.М. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Теорія перекладу» для студентів напрямку 035 Філологія денної та заочної форми навчання. Кам'янське: ДДТУ, 2017. 21 с.
6. Гудманиян А. Г., Сидорук Г.І., Основи професійної діяльності перекладача: конспект лекцій (Англ. мовою). Київ: НАУ, 2008. 80 с.
7. Етичні принципи в професії перекладача. Jurklee. URL: <https://translate.jurklee.ua/uk/eticheskie-principy-v-professii-perevodchika>(дата звернення: 26.11.2025)
8. Каліщук Д. М. Професійна діяльність перекладача в умовах військового конфлікту та кризи: сучасні виклики та дилеми. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 19(87). С. 83-88.

9. Кобзей Н. В. Професійна етика сучасного перекладача. *Нотатки сучасної науки*. 2023. № 7. С. 30-31
10. Корпало О.Р., Мицан Д.М., Щербій Н.О. Перекладацька практика: методичні рекомендації. Івано-Франківськ. 2024. 42 с.
11. Кретова О. До питання професійної етики перекладача. *Вісник Черкаського університету: Педагогічні науки*, 2008. Вип. 124. С. 64-70.
12. Лашул В. А., Тимофєєв В. А. Структура та компонентний аналіз етичної компетентності майбутнього перекладача. *Humanitarian Studios: Pedagogics, Psychology, Philosophy*. 2021. Т. 12, № 1. С. 24-30.
13. Наumenко О. Переклад під час війни: виклики та рішення. Мовний простір сучасного світу: матер. VII Всеукр. наук. конф. студ., аспірантів і молодих учених (м. Київ, 26 травня 2023 р.). 2023. с. 136-140.
14. Павлюк Н. В., Мілова О. Є. Перекладацька практика: методичні рекомендації. Київ : КУБГ. 2017. 42 с.
15. Туришева О.О. Історія перекладу. Частина I : конспект лекцій для студентів факультету лінгвістики напряму підготовки 6.020303 «Філологія». Київ: НТУУ «КПІ», 2015. 48 с.
16. Шевчук Н. В. Професійно-етична компетентність перекладача: понятійно-термінологічний аспект. Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 109. С. 235-242.
17. AIIC Code of Professional Ethics. Version amended by the Assembly dated 16 January 2022; last updated 25 November 2022. Geneva : AIIC, 2022. 5 p.
18. AlShaye S. A. Translation in Crisis Situations: Reviewing Current Practices and Identifying Future Demands. *Arab World English. Journal for Translation & Literary Studies*. 2025. 9 (1). P. 61-76.

19. American Translators Association. Code of Ethics. URL: <https://www.atanet.org/about-us/code-of-ethics> (accessed: 26.11.2025)
20. ATP. Ethical code. URL: <https://translators.md/en/customers/77-ethical-code>(accessed: 26.11.2025)
21. Baniya S., Potts L. Role of Translation in Disaster Response. *Technical Communication & Social Justice*. 2024. Vol. 2, No. 1. P. 64-80.
22. Brownlie S. Distinguishing Some Approaches to Translation Research. The Issue of Interpretive Constraints. *The Translator*, 2003, vol. 9 (1). P. 39-64.
23. Cadwell P., O'Brien S. Language, culture, and translation in disaster ITC: An ecosystemic model of understanding. *Perspective*. 2016. No 24(4). P. 1-19.
24. Cernuda M. The history of translation and of the theory of translation in the context of translation studies. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*. 2013. No. 5. P. 39-70.
25. Chesterman A. Proposal for a Hieronymic Oat. University of Helsinki, Finland. The Return to Ethics. 1st ed. Routledge, 2001. 30 p.
26. Complexities of interpreting SA languages in justice system. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nsnrFlCRXz8>(accessed: 26.11.2025)
27. Dam H. V., Zethsen K. K. "I think it is a wonderful job". On the solidity of the translation profession. *The Journal of Specialised Translation*. 2016. No 25. P. 174-187.
28. European Commision. DG Interpretation AI guidance for interpreters. URL: <https://knowledge-centre-translation-interpretation.ec.europa.eu/en/content/dg-interpretation-ai-guidance-interpreters>(accessed: 26.11.2025)
29. Hekkanen R. The role of ethics in translation and in Translation Studies research. *Across Languages and Cultures*. 2007. Vol. 8, No. 2. P. 231-247.
30. Interpreter. Working For The ICRC. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=iX291gOXGH4&t=22s>(accessed: 26.11.2025)

31. Interpreters in conflict zones: Palestine. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SCT6qSr6tww>(accessed: 26.11.2025)
32. Interpreting for Television. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W60WdQ10Bxo> (accessed: 26.11.2025)
33. Intro to Court Interpreter Ethics with Marco and Lorena. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gdNBtlJUie0>(accessed: 26.11.2025)
34. Kalina S. Ethical challenges in different interpreting settings. *MonTI Special* 2015, № 2. p. 63-86.
35. Kari El M. Is translation in conflict an instrument of power or a place of neutrality? *XCEPT Research Blog*. 2023. URL: <https://www.xcept-research.org/is-translation-in-conflict-an-instrument-of-power-or-a-place-of-neutrality> (accessed: 26.11.2025)
36. Kazi-Tani L. Le Traducteur-Interprète: un médiateur humanitaire? *Journal of Languages & Translation*. 2023. Vol. 3, Issue 1. P. 83-93.
37. Kenny D. Ethics in translation and for translators. Dublin City University. In *Handbook of Translation Studies Online*. URL: https://benjamins.com/online/hts/articles/eth3.uk?srsltid=AfmBOoocydb6jj81C7qNBlgzxnu6FYihHD-heJUWE_Ss_FemjdTHGBYV (accessed: 26.11.2025)
38. Kushnirova T. V. , Pavelieva A. K. “The History of Translation” for the students of the specialty 035 “Philology”. Poltava : National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”, 2020. 107 p.
39. McDonough D. J. Moral ambiguity: Some shortcomings of professional codes of ethics for translators. *The Journal of Specialised Translation*, 2011. 15, p. 28-49.
40. Ozolins U. Descriptions of interpreting and their ethical consequences. *FITISPos-International Journal*. April, 2014. p. 2-41.
41. Panov S., & Kuzmenko R. Training of scientific and technical translation specialists in Higher education institutions during the war in Ukraine. *European humanities studies: State and Society*, 2025. 1(1), p. 41-52.

42. Pym A. Translator ethics. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bWWtFl9Giyg> (accessed: 26.11.2025)
43. Rojo López A. M., & Naranjo B. Translating in times of crisis: A study about the emotional effects of the COVID-19 pandemic on the translation of evaluative language. *Journal of Pragmatics*. 2021. Vol. 176. P. 29-40.
44. Romanchuk A. A. The Concept of Rootedness in Translation Studies. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2025. Вип. 214.1. с. 119-124.
45. Rosendo L. R. Interpreting Languages and Cultures in Conflict Zones. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-V2gJliFShA&t=2s> (accessed: 26.11.2025)
46. Sánchez M. T. Ethics in Translation and Interpreting Training: Cultivating Integrity from Classroom to Professional Practice. *Journal of Education Culture and Society*, 2025. 16(1), p. 755-767.
47. Spahić E. Prevođenje u konfliktnim zonama (ratni i postratni period). *Hieronymus*. 2023. Vol. 10. P. 25-46.
48. The Translator's Code of Ethics. URL: <https://www.dpts.si/en/home/the-translator-s-code-of-ethics> (accessed: 26.11.2025)
49. Todorova M. Interpreting conflict mediation in Kosovo and Macedonia. *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies*, 2016. 15, c. 227-240.
50. Todorova M. Interpreting in Emergencies: Implications for Crisis Response in a Globalized World. URL: https://www.youtube.com/watch?v=0_8Q84RnlWE (accessed: 26.11.2025)
51. Translators Help Journalists Share Refugee Stories. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7QTE60wiubA> (accessed: 26.11.2025)
52. Tymoczko M. Ideology and the position of the translator: In what sense is a translator 'In Between'. *Critical readings in translation studies*. Oxon: Routledge, 2010. P. 213-228.
53. Tymoczko, M. Translation: Ethics, ideology, action. *The Massachusetts Review*. 2006. No47(3). P. 442-461.

54. UNESCO.

URL:

<https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-legal-protection-translators-and-translations-and-practical-means-improve-status> (accessed: 26.11.2025)

55. Van Wyke B. Translation and Ethics. The Routledge Handbook of Translation Studies. Abingdon: Routledge, 2013. P. 548-561.

56. Venuti L. Translation changes everything: Theory and Practice. Oxon / New York: Routledge. 2013. 288 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Гайд напівструктурованого інтерв'ю з перекладачами

Питання	Що слід з'ясувати	Характеристика питання
Блок 1. Загальний досвід перекладача у кризових ситуаціях		
Чи стикалися Ви з перекладацькими завданнями у кризових ситуаціях (воєнні конфлікти, робота з біженцями, судові процеси, ЗМІ)?	Виявити досвід роботи у кризових контекстах	Загальне
Які види матеріалів Ви перекладали в таких умовах?	Типи текстів, специфіка інформації (новини, свідчення, медичні/юридичні документи)	Описове
Які основні складнощі виникали під час перекладу у кризових ситуаціях?	Проблеми точності, безпеки, етичні дилеми	Проблемне
Чи виникали випадки, коли інформація могла завдати шкоди людям або спровокувати паніку?	Рівень ризику і ситуаційної етичної відповідальності	Проблемне
Блок 2. Етичні дилеми та прийняття рішень		
З якими етичними дилемами Ви стикалися у кризових ситуаціях?	Конкретні приклади етичних конфліктів	Проблемне

Як Ви вирішували конфлікт між точністю перекладу і безпекою людей?	Методи прийняття рішень, пріоритети	Проблемне
Чи отримували Ви вказівки від замовника щодо зміни формулювань? Як реагували?	Вплив тиску замовника на етичні рішення	Проблемне
Які професійні стандарти або кодекси допомагають Вам ухвалювати етичні рішення?	Використання етичних норм, практичних правил	Описове
Блок 3. Культурний контекст та специфіка сфери		
Чи помічали Ви відмінності у вимогах до перекладу залежно від країни чи культурного середовища?	Вплив культурного контексту на етичні рішення	Загальне
Як культурні особливості впливали на прийняття рішень у кризових ситуаціях?	Адаптація перекладу під культурні та соціальні норми	Проблемне
Чи виникали конфлікти між міжнародними етичними стандартами та локальними нормами?	Складність поєднання універсальних і локальних принципів	Проблемне
Як змінюються пріоритети перекладача залежно від сфери роботи (ЗМІ, суд, гуманітарні організації)?	Специфіка етичних рішень у різних сферах	Описове
Блок 4. Психологічні та професійні аспекти		

Чи відчували Ви психологічний тиск або стрес через етичні рішення?	Вплив етичної відповідальності на психологічний стан	Проблемне
Які стратегії Ви використовуєте для зменшення стресу під час роботи у кризових ситуаціях?	Методи підтримки професійного та психологічного балансу	Описове
Які поради Ви дали б молодим перекладачам щодо роботи у кризових умовах?	Професійні рекомендації, практичні навички	Узагальнююче
Що для Вас важливіше у кризових ситуаціях: точність перекладу чи захист людей та етична відповідальність?	Виявлення пріоритетів та професійних цінностей	Проблемне